

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

אין דברי תורה מתיקונים אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות סג). החזו"א באגרותיו (א ג) מנחה ומגלה מהי המיתה – 'הנטיה מפשוטו של החיים לעומקו של החיים, לתוך תוכם של החיים, כל שהאדם מרבה בשבירת המידות מרבה חיים'.

וכתב מו"ח הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל (ספר הזכרון) מצוה להשתדל בכל כוחו שלא ישכח תלמודו, ולעשות כל תצדקי ותחבולות כדי שיוכל לזכור תלמודו, וכדאיתא בסוטה (כ"א:) אין דברי התורה מתקיימים אלא במי שמשלים עצמו ערום עליה פרש"י שמערים שתקיים תורתו.

מעשי האדם מושפעים משאיפותיו ורצונותיו, ואף כי כולנו שואפים ורוצים להגיע לידיעת התורה, ככל שהחשיבות שבדבר תהיה ברורה לנו יותר, תגדל המוטיבציה להשקיע בדבר, ועל כן נרשום בקצרה כמה מעלות שזוכים להם ע"י ידיעת התורה.

א' סיפוק – הקב"ה ברא את האדם עם תשוקה לרוחניות, ולכן מי שאין לו סיפוק רוחני מרגיש כל הזמן חסר מנוחה ושמחה, ואילו כאשר האדם קונה עוד ועוד סוגיות הסיפוק והשמחה שלו הם עצומים.

ב' תוספת בכמות ואיכות הלימוד – כל דבר שאדם עושה והוא מגיע על ידו לתוצאות טובות, הדבר נתן לו חשק להמשיך ולהוסיף על דבר זה עוד ועוד, ועל כן ככל שתתווסף ידיעת התורה הדבר יגרום לתוספת חשק ללמוד, ללמוד יותר בריכוז, יותר בהנאה, יותר זמן, ולהיות יותר שקוע בלימוד, ולחשוב בלימוד גם בזמנים שאינם מנוצלים כ"כ.

ג' תוספת הבנה – ההבנה של כל סוגיא חדשה שאנו לומדים, בעיון או בבקאות, מתחזקת לאין ערוך ע"י רבוי הידיעות.

ד' דקדוק הלכה – בדרך כלל מי שרוכש ידיעות ומושגים בהרבה נושאים, נעשה גם בקיא בהלכה, ויכול לדקדק הרבה יותר בכל מעשה המצוות שלו.

ה' השפעה על האישיות – ידיעת התורה משפיעה על האישיות של האדם ומענדת את מידותיו יותר מכל עסק אחר (גם של תיקון המידות) והופכת אותו לאיש אחר לגמרי.

ו' קיום מצוות ידיעת התורה – התורה מלמדת אותנו "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצוה היום על לבבך ושננתם", והיינו לחיות את מה שלומדים ברמה של ידיעה ברורה.

ז' הרבצת תורה – ידוע גדול מעלת זיכוי הרבים, שהדבר מוסיף זכויות רבות למי שעל ידו אחרים זוכים לתורה, וע"י ידיעת התורה שייך לזכות גם להרבצת תורה, ולזכות את הרבים בתורה, והרבצת תורה נותנת גם סיפוק גדול לאדם.

ח' שלא לשמה – אמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, וא"כ ניתן לצרף למטרות שלנו בידיעת התורה גם שלא לשמה, ובלבד שמטרתנו היא להגיע ע"י"ז ללשמה, ושלא לשמה בידיעת התורה שייך שיהיה לשם כבוד, שהרי מי שזוכה לידיעת התורה הוא אדם מוכבד, וגם עשוי לקבל תפקיד מוכבד בהרבצת תורה, וכן שייך להגיע ע"י ידיעת התורה לרווח ממון, ע"י הצלחה במבחנים עם מלגות, או ע"י משרה תורנית.

ישנם בדבר עוד מעלות רבות ונשגבות, אולם א"א לפרוט כי רבים הם, וכל אחד שטעם את טעם מתיקות לימוד התורה וידיעתה יכול להוסיף בעצמו עוד ועוד מעלות.

ונעבור כדרכנו לעומקם של החיים – עומקה של הלכה.

ישנם גמח"ם שעיקר מימון הלוואותיהם בני על הפקדות דולריות, והנה בשנים האחרונות – בעקבות הגבלת השלטונות את סכומי המזומנים המורשים להלוואות ע"י הגמח"ם – הוצרכו הגמח"ם להלוות בהעברות בנקאיות, וכיון שלרוב ככל הלווים אין חשבונות מט"ח נאלצים להעביר להם בשקלים, דא עקא שהגמח"ם צריכים לשמור לעצמם על שער הדולר בכדי למנוע סיכון של הפסד במקרה של עליית הדולר בשעת השבת הפקדונות.

אם בירר לו ד' אמות לצד מסוים אינו יכול לחזור ולברור לצד אחר. וי"א שמוותר ללכת ממקום שהוא עומד ד' אמות לכל צד, והוא באמצעו, ונמצא שיש לו שמונה על שמונה מרובעים עם הזוית שלהם. וכתב הא"ר שיש לסמוך על דעה זו למעשה. ולענין טלטול לכו"ע מותר רק ד' אמות ואלכסונו, ובד' אמות שבירר לו מותר לכו"ע לטלטל באלכסונו.

מי שקידש עליו היום במקום המוקף מחיצות, אם הוא מוקף לדירה אפי' אם אין שם עכשיו דיורים חשוב כולו כד' אמות, אפי' אם הוא מקום גדול כאנטוכיא. ואם המקום מוקף מחיצות אך לא הוקף לדירה, עד סאתים הוי כד' אמות, ויותר מסאתים אין לו אלא אלפים אמה חוץ מאותם ד' אמות שהיה בהם בעת שקידש היום. ותל גבוה י"ט, או קמה קצורה שיש סביבה שיבולים שאינם קצורות וגובהם י"ט וקשרם בענין שאין הרוח מנידה אותם, או נקע עמוק י"ט ורחב מד' אמות עד סאתים, נחשב הכל כד' אמות, ומונים אלפים אמה מחוצה להם.

סימן שצ"ז

איסור יציאה חוץ לתחום – מן התורה מותר ללכת בשבת עד י"ב מיל, דכתיב "אל יצא איש ממקומו" ושיעור מחנה ישראל היה י"ב מיל, והרבה פוסקים סוברים שכונת התורה להוצאת כלים מרשות לרשות, אבל יציאה מחוץ לי"ב מיל אינה אסורה מדאורייתא. אמנם חכמים אסרו לצאת בשבת מחוץ לאלפים אמה. ומונים אלפים אמה מחוץ לד' אמותיו, או מחוץ למקום ששבת בו אם שבת במקום המוקף מחיצות.

מי שאינו יודע עד היכן שיעור אלפים אמה, מהלך אלפים פסיעות בינוניות, (דחצי אמה זה מקום עמידת הרגל ובפסיעה בינונית יש חצי אמה בין רגל לרגל), ואדם ארוך או ננס משער לפי אדם בעיניו. ומיירי שהולך לצורך מצוה, דשרי מזידה לצורך מצוה.

דיני תחומין בכלים ובהמה וכדו'

כלי האדם ובהמותיו ופירותיו וכל דבר השייך לו קונים שביתה במקום שביתת בעליהם, ושום אדם אינו יכול להוציאם בשבת וביו"ט מחוץ לאלפים אמה ממקום שביתת בעליהם, אפי' אם למוליך זה בתוך התחום, ואם הבעלים עירב לרוח אחת יכולים להוליכם רק לאותה רוח. ונ"מ בזה ביו"ט שאין איסור הוצאה, או אף בשבת ולענין מלבוש שאין בו איסור הוצאה מחוץ לד' אמות אלא איסור תחומין, וכן לענין מי שכלתה מידתו בחצי העיר, ואחרים מותרים לטלטל בכל העיר כיון שהיא מוקפת חומה.

מותר למסור בהמה לנכרי אף שיתכן שיוציאנה מחוץ לתחום בשבת, ויש מחמירים, והעולם נוהגים התר, אבל אסור לצוותו שיוציאנה חוץ לתחום.

המוסר בהמתו לרועה אפי' אם מסרה לו בשבת או ביו"ט הרי היא כרגלי הרועה, ואפי' אם הרועה נכרי, ומשמע מסתימת השו"ע שאפי' אם יש כמה רועים דינא הכי, אבל כמה פוסקים סוברים שכשיש כמה רועים ומסר לאחד מהם בשבת או ביו"ט, הרי היא כרגלי הבעלים, כיון שלא הוברר מערב שבת או יו"ט לאיזה רועה ימסרנה, א"כ הוא רגיל למסור לרועה מסוים או שאמר בע"ש שימסר לו, שאז הרי היא כרגלי אותו רועה. ואם מסרה לשני רועים, הרי היא כרגלי הבעלים, ומשמע מסתימת המחבר שאפי' במסר בערב שבת דינא הכי, אבל רבים חולקים וסוברים שאם מסר בע"ש הרי היא כרגלי שני הרועים ומותר להוליכה רק למקום ששניהם יכולים להלך, אכן אם רק בשבת בירר למי מהם מסר שמירתו, הרי היא כרגלי הבעלים. ואם מסר לשני הרועים בשבת עצמה, דעת רוב הפוסקים שהרי היא כרגלי הבעלים.

המוסר בהמתו לבנו, דעת השו"ע שהרי היא כרגלי האב, ואפי' מסרה בערב שבת דינא הכי, והרבה פוסקים סוברים שאין חילוק בין בנו לאחר, ואם הוא רגיל למסור לבנו לרעותה הדין כמו במסרה לרועה שאפי' במסרה בשבת הרי היא כרגליו, ואם הבן הוא רועה קבוע שכולם רגילים למסור לו בהמותיהם, גם לשו"ע דינו כרועה.

סימן שצ"ד

מתי אפשר לאכול את השיתוף – א"צ שיהיה העירוב קיים אלא בבין השמשות, וכשודאי חשכה יכול לאוכלו, וטוב לבצוע עליו בשבת בשחרית, דהואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה נעשה בו מצוה אחרת, (וזה יותר טוב מלבצוע עליו בערבית, משום דפעמים מקדים לאכול בערבית קודם חשיכה). ועדיף לערב פעם אחת ולהניחו לכל השנה שמא ישכחו, ואם עירבו לכל השנה ונאכל העירוב בשבת, מותר רק לאותה שבת.

ספק עירוב – עירוב שנאכל או נשרף ויש ספק אם היה קיים בבין השמשות, ויש לו חזקת כשרות כגון שהניחו ואירע בו הספק, כשר, (ואם יודע שהעירוב היה קיים אפי' רגע אחד אחרי שהתחיל בין השמשות כשר אפי' נשרף מיד. ואם הניח העירוב בבין השמשות דרבי יהודה ונאכל בבין השמשות דרבי יוסי קנה ממה נפשך). אבל אם יש ספק אם הונח שם אינו כשר, ויש מכשירים גם בזה. וכן אם הניח לשיתופי מבואות בשר של ספק טריפה אינו עירוב, דהוי כספק אם הונח, וגם דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום.

צריך שהעירוב יהיה בבין השמשות במקום שראוי ליטלו, ולכן אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו בבין השמשות בלא מרא וחצינא אסור, אבל אם א"צ מרא וחצינא אלא רק לטלטל מוקצה כשר, דלא גזרו על שבות בבין השמשות.

עירוב שאינו יכול להגיע אליו – נתנו במגדל של בנין, או במגדל המיטלטל שיש בו מ' סאה שיש בסתירתו איסור דאורייתא, ונאבד המפתח קודם תחילת בין השמשות ממקום שהניחו ואינו יודע היכן הוא, וא"א להוציא את העירוב ללא מלאכה דאורייתא, אינו עירוב, (ובבה"ל דן מה הדין אם המגדל עשוי מלבנים סדורות בלא טיח), ואם המגדל קשור בחבל הוי עירוב, דאין איסור דאורייתא בפסיקתו. ואם נמצא המפתח בשבת במקום שיכול להביאו משם בלא מלאכה דאורייתא הוי עירוב, דנחשב שהיה בידו בבין השמשות כיון שמצוי שימצאנו, אבל אם צריך לעבור ברה"ר אינו עירוב, אבל אם צריך לעבור בשדה שהו כרמלית הוי עירוב. ואם המפתח נשאר במקומו אלא שהוא לא זוכר היכן הניחו הוי עירוב, כיון שמצוי שיזכר.

סימן שצ"ה

מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות פן ישכחו ויבואו לידי טלטול.

ברכת השיתוף – מברך 'על מצות עירוב', בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי או בשעה שמזכה להם, ואם גבו לשם עירוב ושכחו לברך וכן לומר את הנוסח דלהלן, אינו מעכב. וע"ע בס"ס שס"ו.

נוסח השיתוף – אומר 'בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי בשבת', ואם סומכים על השיתוף גם במקום עירוב יוסיף ויאמר 'מן המבואות והחצרות לבתים'.

הלכות תחומין

סימן שצ"ו

כמה מותר ללכת אם יצא חוץ לתחום

כל אדם יש לו ד' אמות, ואף מי שיצא חוץ לתחום יש לו ד' אמות, דכתיב שאמר משה לאלו שיצאו חוץ לתחום "שבו איש תחתיו", וגוף אדם הוא ג' אמות ועוד אמה לפשוט אבריו.

גודל האמה – מודדים לכל אדם לפי האמה שלו, אא"כ גופו בינוני וזרועו קצרה שבזה מודדים באמה בינונית. ומודדים את האמות ברווח ולא בצמצום וזה ב' אצבעות יותר מד' אמות, ואחרי שבירר לו ד' אמות יכול ללכת גם באלכסונו, שזה עוד אמה וג' חומשים.

בעידוד ובברכתם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים מהחודר ללא חשש ריבית:

info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

פינת הריבית

כתרתון לכך ישנם גמזו"ם הנוהגים להלוות דולרים במזומן על דעת שהלווה יפרע בשקלים לפי שער הדולר שיהיה בזמן הפרעון, ובמעמד ההלוואה עצמו חוזר הגמ"ח וקונה את הדולרים מהלווה ע"י העברה בשקלים, ונמצא הלווה חייב דולרים וכך נשמר לגמ"ח שער הדולר.

פתרון מורכב זה מעורר לדון בכל חלק מחלקיו:

א. הלוואת דולרים ע"מ שיפרע בשקלים - האם אכן נחשבת הלוואה או שהיא מכירת דולר בשקל והוי טרשא (עכ"פ עד כמה שננקוט כרוח"פ שדולר באה"ק הו פיר).

ב. בהנחה שזו הלוואה, האם מותר למלוה להכריח לזה לאופן פרעון המועדף על המלוה.

ג. האם מותר להלוות דולר בתנאי שהלווה ימכרנו למלוה.

ד. האם יש להתיר משום צורך מצווה.

מעתה נבוא לדון על סדר האותיות הנ"ל.

א. גבי פסיקה ק"ל כר' ינאי (ב"מ סג.) שעושים אמנה בדמים, כלומר מוכר שקיבל מעות בעד מוצר מותר לשומו בשעת פרעון ולשלם דמים חלף המוצר כשזווי באותה שעה, וברש"י שם משמע שמותר אף להתנות כך מראש, הרי שמתן דמים במוקח ע"מ להמירו להחזר דמים לא מחשיבה את מתן הדמים להלוואה, לפי"ו הכ"נ הלוואת מוצר - שמעיקרה מחייבת החזר מוצר - ע"מ להמירה להחזר דמים, לא התהפך את ההלוואה למוקח.

גם לרשב"ם בתוס' שם - דקי"ל כותיה (קעה ו1) - שלא הותר אלא ליתן פירות אחרים בשווי הפירות המובטחים אבל אסור לפרוע במעות הוא משום דזווי יהיב זווי שקול ומוחי כרביבא (ל' רש"י שם ד"ה ואין עושין) אבל כאן שדולר יהיב זוויי שקול י"ל דשפיר דמי.

ברם, על אף שכאמור ברש"י מושמע דשרי אף להתנות, בשו"ע שם לא נקט היתר בתנאי מראש, ויעוי' נתיב"ש שנחלקו אחרונים אי שרי להתנות, ובפרישה (או' יט) בתי' קמא מבז' להדיא לאסור להתנות פרעון פירות אחרים, ולהמחמירים צ"ל שאין כוננת רש"י תנאי מראש אלא שזו תכנית הקונה.

ולכאורה ניד"ד תלוי במחלוקת פוסקים זו, שלאסרים לפסוק פירות ע"מ לפרוע פירות אחרים, כך גם ייאסר להלוות סאה בסאה ע"מ לפרוע מעות, כשם ששם נחשב פרעון פירות אחרים כפרעון הלוואה (כאלו המוכר פורע מעות וחוזר הקונה לקנות בהם את הפירות האחרים, ע"י רש"י שם ד"ה אם יש לו מותר) הכ"נ נחשיב פרעון דמים בעד מוצר כתשלום מוקח, ונמצאת טרשא אסורה.

איברא דלא דמי כלל, דבפסיקה מחזי כריבית דאורייתא דזווי יהיב זווי שקול (ואפי' אי לא שקול אלא פדיון הזווי כאמור), אבל לאסור משום מחזי כטרשא - כשמלוותו סאה ע"מ לפרעה במעות - לא אשכחן.

ב. אמנם מסתבר מאוד שאסור למלווה להתנות עם הלוה פרעון באופן מסויים, ולכפ"ל לא גרע מריבית דברים, והכי מוטו משמיה דהגרש"א, מ"מ נראה לדון להתיר בגוונא דידן, דאומר המלווה ללווה אינני מעוניין להלוות אלא דולרים, אולם הואיל והרשויות מצריכות להעביר הלוואות ופרעונן רק דרך הבנק, הרי לך שתי אפשרויות או לפרוע לחשבון מט"ח שלי, או לפרוע בשקלים לחשבוני הרגל שבבנק. אכן לכאו' זה רק במידה שהמלווה מעמיד ללוה אפשרות פרעון בדולר לחשבון מט"ח, דאם לא, אזי במידה ובזמן הפרעון יעדיף הלוה פרעון בדולר נמצא המלווה מכריח את הלוה לאופן פרעון שלא נוח לו, ויל"ע שמא עצם ההתניה אסורה גם אם בפועל יתברר שנוח ללוה בכך.

ג. בסוס"י קס פסק השו"ע שאסור להלוות ע"מ שכלל שיצטרך הלווה פועל בשכר יקח את המלוה לפועל, ובהגה דלמ"ד טוה"נ ממון הוי ר"ק. מכח הלכה זו נראה לאסור על המלווה להתנות עם הלוה שימכור לו את המוצר שהוא, ואף להט"ו שהתיר והסכים עמו הש"ך בעלמא לחד תירוצא בנקוב"כ שלא נאסר אלא כגון פועל שנסוף לו כסף שלא היה לו אבל תנאי שהלוה ימכור לו קרקע בשוויה מותר, מ"מ שם תנידון למנות את המלוה לדבר שהלוה נצרך לו והכ"נ שרי למלוה לומר ללוה כשתרצה למכור לא תמכרנה אלא לי, אבל מאן לימא לן שיתייזר למלוה להכריח את הלוה למכור לו מוצר גם באופן שאיננו רוצה למכור כלל. אם כי להש"ך הג"ל ויל"ע אם בזה יחא ר"ק למ"ד טוה"נ ממון [דאף שמשלם תמורתו מ"מ י"ל שאדם מוכן לשלם פרוטה בכדי שלא יאלץ למכור חפץ בעל כרחו, ושמא זהו טעם אף למז"ד טוה"נ איננו ממון, וצ"ע].

ד. אמנם שפיר יש בינ"ד היתר לצורך מצוה המבואר בס' ק"ס סעי' י"ח, שהרי בכדי שהמלווה יוכל לקיים את הגמ"ח מוכרח הוא על אופן זה וכפי שנתבאר בהדיהם. [ואמנם יש בנסוץ זה אריכות רבתי, אך נראה דהכי נקטינן], אכן אם הגמ"ח מלווה בשם המפקדים אין היתר זה, דבסתמא כל תנאי ההלוואה הם בשמם, ושהגובר יפרש שזה בשם עצמו בתור שכר אמירה לכאו' לא מהני כדלא שמענו להתיר ר"ק במעות יתומים ע"י תנאי שיציב האפטרופוס [אכן אם יש הון עצמי לגמ"ח שהוא ישא בהפסדים יל"ד להתיר ע"י שהגובר יפרש שמתנה מכח שכר אמירה שלו (דשכר אמירה של הגמ"ח לכאו' לא שייך, דאי"ש ביה דיני פועל ערב וע"כ), דגם אם אסור לכאו' אינו אלא דרבנן המותר לצורך מצווה].

אוסר בכבוד

משרד אושר בכבוד דולרים

אוסר בכבוד

חושבים עתיד כהלכה

ביעודם ובכרכתם של מרנן ורבנן דגולי ישראל פליטיא

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:

info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

שור של פטם המוכר את הבהמות הרי הוא כרגלי מי שקנאו לשוחטו ביו"ט, אפי' אם הוא מעיר אחרת והגיע לעיר זו ע"י עירוב, מפני שדרך למוכרו גם לאנשי עיר אחרת ודעת הבעלים להעמידו ברשות מי שיקנהו. וכן אם שחטו ביו"ט ומכר בשרו, כל אחד מהקונים יכול לקחת חלקו למקום שהוא הולך.

שור של רועה המגדל בהמות ומוכרם לפעמים לשכניו ומכיריו, הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר אלפים לכל רוח, אפי' אם הרועה עירב לצד אחד, ומי שבא מעיר אחרת ע"י עירוב וקנאו אינו יכול להוליכו לעירו חוץ אלפים אמה מהעיר, כיון שרק בהמות מפוטמות דרך למוכרם לעיר אחרת, וממילא אין דעת הרועה אלא על אנשי עירו, ואם הלוקח עירב יכול לקחתה למקום שעירב. ואם הרועה לא מכרה, הרי היא כרגליו. ובאדם שאין דרכו כלל למכור, הולכים אחרי המוכר, כיון שבין השמשות היתה אצלו.

דיני תחומין בשאלה ושותפות

כלים המיוחדים לשימוש אחד מהאחים שבבית הרי הם כרגליו אע"פ שהם של כולם, ואם אינם מיוחדים לאחד מהם, מותר להוציאם רק למקום שכל האחים מותרים ללכת לשם.

שניים שקנו בהמה בשותפות ושחטוה ביו"ט, אע"פ שכל אחד לקח את חלקו, הרי כל הבשר כרגלי שניהם להחמיר, ולא אמרינן שהוברר מה היה של כל אחד מערב יו"ט, כיון שכל חלק יונק מהחלק השני בזמן בין השמשות שהוא זמן קניית העירוב. אבל אם קנו חבית יין וחילקהו ביו"ט, הוברר למפרע מה היה של כל אחד, והרי הוא כרגלי מי שהוברר לו אותו חלק. ובמקום צורך יש להקל אף בבשר.

השואל כלי מחבירו מערב יו"ט, אף אם לא משך את הכלי אלא ביו"ט, מ"מ כיון שמערב יו"ט הבטיחו להשאילו, הרי הוא כרגלי השואל. אבל אם השאילו רק ביו"ט, אע"פ שדרכו לשואלו בכל יו"ט, הרי הוא כרגלי המשאיל, דסבר שמא מצא אדם אחר לשאול ממנו.

שניים ששאלו חלוק מבעוד יום, זה לילך בו לביל שבת או יו"ט וזה לילך בו בשחרית, לא יזיזוהו אלא למקום ששניהם יכולים ללכת לשם, ואם כל אחד עירב לסוף אלפים לצד אחר, לא יזיזוהו ממקומו. ואם אחד שאל ליו"ט ראשון והשני שאל ליו"ט שני, כל אחד מוליכו ביומו להיכן שהוא יכול ללכת, ויביאי בין השמשות לתוך תחומו של השני, כדי שהשני יוכל להוליכו בתחומו.

האשה ששאלה מחברתה ביו"ט תבלין או מים או מלח לעיסתה או לקדירתה, הרי העיסה והתבשיל כרגלי שתיהן, כיון שנתערב בה דבר שקנה שביטה אצל אחר.

הלוקח גחלת מחבירו ביו"ט, הרי היא כרגלי הנותן, כיון שיש בה ממש, אבל המזליק נר או עץ משלהבת חבירו הרי היא כרגלי המזליק, כיון ששלהבת אין בה ממש.

דיני תחומין במים

מי בורות - בור של יחיד שמכונסים בו מי גשמים וכדו', הרי הוא כרגלי בעליו, אפי' אם מילא אחר מאותו הבור. ואם הבור הוא של אנשי העיר, הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר, ואם מילא מהם מי שאינו מאנשי העיר יכול להוליכם רק בתוך אלפים אמה לעיר, אמנם אם מישהו מהעיר עירב לצד אחד, אסור לאותו אדם להוליכם לצד השני, אבל אנשי העיר יכולים להוליכם כל אחד למקום שהוא מותר ללכת לשם, ואם נתנם לאחר הרי הם כרגלי הנותן. ובור של הפקר הרי המים כרגלי הממלא גם אם נתנם לאחרים, י"א שהדין כך גם אם מילא לצורך חבירו, ויש חולקים וסוברים שהרי הם כרגלי מי שנתמלא עוברו, וכן מסכתר לפסוק, ובפרט אם כבר הגיעו לידו. ובור של שותפין שמילא ממנו לצורך שותפו, הרי הם כרגלי מי שמילא בשבילו, שהרי מחלקו נתן לו, דיש ברירה.

מי נהרות ומעיינות - נהרות זורמים אע"פ שאינם נובעים, או מעיינות נובעים אע"פ שאינם יוצאים ממקום נביעתם, הרי הם כרגלי הממלא אפי' אם הם שייכים לעיר או ליחיד, דכיון דנידני לא קנו שביטה לפני שלקחו אותם. ואף אם באו המים מחוץ לתחתם מותר למלא מהם בשבת וביו"ט.

גשמים שירדו ביו"ט הרי הם כרגלי הממלא, ואם ירדו לפני יו"ט סמוך לעיר או בעיר עצמה, הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר, מפני שסמכו דעתם עליהם.

מי שפירותיו מופקדים בעיר אחרת רחוקה, ולא קיבל עליו בעה"ב שמירה עליהם וכגון שאמר לו בעה"ב 'הא ביתא קמן', הרי הם כרגלי הבעלים, ואינם יכולים לבוא אליו אף אם עירבו בני אותה העיר לבוא אליו. ואם קיבלם בעה"ב תחת רשותו ובאחריותו, הרי הם כרגלי מי שהם מופקדים אצלו, ואפי' אם הוא עירב לשם אסור להביאם לעירו אם הם לא עירבו לשם. ובשר"ע משמע שאם ייחד מקום הרי הוא ברשות המפקד, ואם לא ייחד מקום הרי הוא ברשות הנפקד, ואינו תלוי כלל בחיוב שמירה, ועיין בנשמת אדם שהאריך אך נוקטים לדניא. וכל זה בהנחה בסתמא, אבל אם היה עומד ליטול מהם ביו"ט, הרי הם ברשות הבעלים בכל אופן, אפי' אם הנפקד לא ידע שהבעלים עומד ליטול מהם. ואם יש אפטרופוס לבעל הפירות, יכולים להביא את הפירות אם האפטרופוס עירב.

אורחים אסור להם לקחת ממאכלי בעל הסעודה למקום שבעל הסעודה אינו יכול ללכת לשם, אף אם הזמינם מבעוד יום לסעודה, אא"כ זיכה להם את המאכלים ע"י אחר מערב יו"ט.

סימן שצ"ח

דיני ריבוע העיר לענין מדידת תחומין

עיר שיש לה ד' זויות שוות, אף שאורכה יותר מרוחבה, או שהריבוע אינו לריבוע העולם, מניחים אותה כמות שהיא, ומוודדים אלפים אמה לכל צד.

עיר עגולה או משולשת או שיש לה יותר מד' זויות, מרבעים אותה לריבוע העולם, ומוודדים אלפים אמה מאותו ריבוע, ונמצא משתכר בזויות.

עיר שרוחבה בצד אחד יותר מרוחבה בצד השני, מוסיפים על הצד הקצר כמו הצד הארוך, ומשם מוודדים את האלפים אמה.

עיר העשויה כמין גא"ם או שעשויה כקשת ובין ראשי הקשת אין בתים, אם המורחק בין ב' ראשי הקשת (או הגא"ם) הוא פחות מד' אלפים אמה, מוסיפים לעיר את מה שבין ראשי הקשת, ורואים את החלל כאילו הוא מלא בתים, ויכול ללכת שם כמו שהולך בתוך העיר, ומוודדים משם אלפים אמה, וכתב הבה"ל (סעיף ח' סוף ד"ה רפ"ג אמות) שהחת"ם כתב שבעיר העשויה כגא"ם מרבעים את העיר ע"י מתיתח חוט באלכסון מפניה לפניו, והבה"ל כתב שברשב"א ובריטב"א מבואר שעושים לה ריבוע ולא אלכסון. אבל אם יש בין ב' ראשיה ד' אלפים אמה, לשיטת השו"ע מוודדים אלפים אמה מבתי העיר ולא מוסיפים עליה, (ומו"מ יכול ללכת לראשי הקשת דרך הבתים שבקשת, ומשם ללכת אלפים אמה), ולשיטת הרמ"א כל המקום בקשת או בגא"ם שאין בינו לבין הראש השני ד' אלפים אמה ממלאים את החלל עד שם, ורק משם ואילך אין החלל בכלל העיר. עוד כתב הרמ"א שאף אם המורחק בין ב' ראשי הקשת הוא ד' אלפים אמה או יותר, אבל המורחק בין הבתים שבאמצע הקשת עד הקו שבין ראשי הקשת הוא אלפים אמה או פחות, מוודדים אלפים אמה מן הקו שבין ראשי הקשת, כאילו עד שם יש בתים. ובטור מוסיף שגם אם אין יותר מאלפים אמה בין המקום ששם המורחק בין ראשי הקשת הוא ד' אלפים אמה, עד הקו שבין ראשי הקשת, מוודדים את התחתם מהקו שבין ראשי הקשת, וקשה מאד לסמוך על זה. וכתב המ"א שרק היושבים בראשי הקשת מותרים לפי הרמ"א ללכת מצד לצד אע"פ שיש ביניהם יותר מד' אלפים אמה, אבל אלו שבאמצע הקשת מוודדים להם אלפים אמה מביתם ולא מהקו שבין ראשי הקשת, אבל האחרונים סוברים שמוודדים אלפים אמה מהקו ולא מהבתים. ובעלי הקשת מותרים לכו"ע ללכת מבתיהם אלפים אמה ולמעלה, בכל ענין.

עיבור העיר

כל בית דירה שהוא מחוץ לעיר, אם המרחק בינו לעיר הוא ע' אמה וב' שלישי אמה (להלן ע' אמה ושייריים) או פחות, הרי הוא מצטרף לעיר, אע"פ שאין דרים בו בפועל, ומרבעים את העיר יחד איתו, ומוודדים ממנו והלאה אלפים אמה. ודעת הרמ"א שכל עיר אין מוודדים אלפים אמה ממנה עצמה, אלא מע' אמה ושייריים סמוך לה, וממילא כשיש בית דירה במרחק זה מוסיפים עוד ע' אמה ושייריים אחרי אותו בית דירה, ומשם מוודדים אלפים אמה. וכתב הבה"ל שהנהוג כדעת המקילים למדוד אלפים אמה אחרי תוספת ע' אמה ושייריים בודאי, מודדות בידו, אבל לענין היכא שיש בית דירה בתוך מרחק זה בודאי יש לחוש שלא למנות את הע' אמה ושייריים מהבית דירה אלא ימנו מהעיר.

ואם יש כמה בתי דירה שאין בין אחד לשני יותר מע' אמה ושייריים, הרי כולם מצטרפים לעיר ומוודדים אלפים אמה מהבית דירה האחרון אפילו אם הוא רחוק מהלך כמה ימים, (ולרמ"א מע' אמה ושייריים אחרי הבית האחרון, ובזה העיקר כדעת השו"ע). ואם יש הרבה בתים כאלו כנגד העיר משני צידיה עד רחוק מאלפים אמה מהעיר, דינה כעיר העשויה כקשת וכנ"ל, ואם יש ביניהם ד' אלפים אמה, מוודדים את התחתם מהעיר ולא מהבתים, אמנם ההולך דרך הבתים יכול ללכת אלפים אמה מהבתם, וכ"ש דהיכא שיש בתים רק בצד אחד והעיר ארוכה יותר מד' אלפים אמה, והיינו שהאלכסון יותר מד' אלפים אמה, שאין מותתחים את המידה לצד השני. וי"א שפיגום היוצא מהעיר קל יותר מקשת, ומוודדים מהבית האחרון אפי' אם יש ביניהם יותר מד' אלפים אמה או שיש בתים רק בצד אחד, ואפשר שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק, ואם הבתים הבולטים יוצאים מאמצע העיר יש עוד מהראשונים שמקילים בזה.

מה נחשב בית דירה - א' צריך שיהיה בו ד' אמות על ד' אמות או 'ותר, ואם הוא ארוך ויש בו כדי לרבע, המ"א מחמיר, והאחרונים כתבו שזה תלוי במחלוקת לענין מזוזה. **ב'** בית דירה שנהרס ונשאר ג' מחיצות שאין עליהם תקרה, או א' ב' מחיצות שיש עליהם תקרה וי"ג גג מעויבה, שדירים ביניהם, אין מצטרפים לעיר.

איזה שימוש נחשב דירה - בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזנים, או בית ע"ז שיש בו בית דירה לכהניהם, או אוצרות תבואה או יין ושמן או אוזרות סוסים או גשר וקבר שיש בהם בית דירה לשומרים, או בית הבנוי בים לפנות בו כלים שבספינה, או מערה שיש בנין בפתחה

ויש בה בית דירה, הרי הם **מצטרפים** לעיר. והתוּס' מסתפקים אם צריך ד"א בבנין לבד או שגם המערה מצטרפת. והריטב"א מוסיף שאע"פ שהבנין כולו מחוץ לעי אמה ושיריים ורק המערה בתוך שיעור זה מהני. וכתב הבה"ל שגם בבית הכנסת וכל הנה"ל מהני אם הם בתוך ע' אמה ושיריים אע"פ שהבית דירה שבתוכם מחוץ לשיעור זה. אבל אם אין בהנ"ל בית דירה, או בור ושיח ומערה והשובך ובית שבספינה וכדו', אין מצטרפים לעיר.

בורגנים שעושים שומרי גינות ושומרי העיר כדי לשמור מהם, היכא דשכיחי גנבים שגונבים אותם או גשמים ששוטפים אותם, אין נמדדים עמה, אבל בעלמא נמדדים עמה, ובשע"ת כתב שבורגנים א"צ שיהיו בהם ד' אמות, וע"ע שם.

חיבור עיירות לעיר אחת

שתי עיירות שאין ביניהם יותר מקמ"א אמות ושליש, וכן חומת העיר שנפרצה מב' צדדים זו כנגד זו וחרבו הבתים שבאמצע ואין שיעור כזה בין הבתים, נחשב הכל כעיר אחת, ומהלכים את כולה וחוצה לה אלפים אמה, (ולרמ"א מוסיפים לעיר ע' אמה ושיריים ואז מונים אלפים אמה). וכל זה בעיר והיינו שיש בה ג' חצרות שבכל אחד ב' בתים, אבל בפחות מוכך אפי' אם הבית גדול אין נותנים לו ע' אמה ושיריים, בין שהבית עומד בפני עצמו, בין שהוא סמוך לעיר ביותר מע' אמה ושיריים.

ג' כפרים המשולשים שהכפר האמצעי אינו רחוק מהחיצוניים יותר מאלפים אמה, ואם נעמיד את הכפר האמצעי בין החיצוניים לא יהיה בין הראשון לאמצעי ובין האמצעי לשלישי יותר מקמ"א אמה ושליש, הרי שלשתם נחשבים כעיר אחת, ומותר לשניים החיצוניים ללכת מזה לזה אע"פ שיש ביניהם יותר מארבעת אלפים אמה, ומודדים אלפים אמה מחוץ לשלשת הכפרים, ומותר לשניים החיצוניים ללכת מזה לזה וחוצה לו אלפים אמה, וכתב הבה"ל ש"ל שהחיצוניים יכולים גם ללכת אלפים אמה מחוץ לאמצעי, והאמצעי מותר לו לילך עד בין החיצוניים ומשם ולהלן אלפים אמה, אלא שלא הזכירו זאת המפרשים. וכתב הרמ"א שיש"א שרק שניים החיצוניים הוו כעיר אחת, אבל האמצעי מוודים לו אלפים אמה בפני עצמו במקומו אפי' אם אין בין החיצוניים ארבעת אלפים אמה, דאם נראה אותו כבין החיצוניים יפסיד לכין השני. והלכה כדעה ראשונה שגם האמצעי מוודים לו אלפים אמה גם משניים החיצוניים, וכן יכול ללכת אלפים אמה לכיוון השני, דבדברי סופרים הלך אחר המימל. והבה"ל מסתפק היכא שהאמצעי אינו ממש באמצע, ואם היינו מעמידים אותו כמו שהוא היה לאחד פחות מקמ"א אמה ולשני יותר, אם מעמידים אותו כמו שהוא ולא הוי כעיר אחת, או שמעמידים אותו באמצע והוי כעיר אחת, ונשאר בצ"ע, ואח"כ מצא בחת"ס שכתב להחמיר בזה.

עיר היושבת על שפת נחל שאינו מלא אלא בשעת הגשם אבל ברוב הזמן הוא יבש ומשתמשים בו, אם יש לפני העיר על שפת הנחל מצבה רחבה ד' אמות שעל ידה משתמשים בנחל גם כשהוא מלא, הרי הנחל בכלל העיר אע"פ דאינו בית דירה, כיון שראויים כל העיר להשתמש בו, אבל אם אין שם מצבה רחבה ד' אמות וכ"ש אם אין שם מצבה כלל, אין מוודים אלפים אמה מהנחל אלא מסוף העיר. והמ"א מסתפק אם כל מקום שבני העיר משתמשים בו דינו כנחל, והא"ר הסכים שאין להקל בזה.

יושבי צריפים- היושבים באהלים העשויים מהוצין וערבה ואינם קבועים במקום אחד (דאם הם קבועים הוי כעיר, ובפמ"ג מסתפק כמה זמן נקרא קביעות), אינם מצטרפים יחד להיות עיר אחת, אלא מוודים לכל אחד אלפים אמה מפתח הבית שלו. אמנם אם יש סביבם הקף גבוה י"ט או חריץ עמוק י"ט, וישבה ולבסוף הוקפה, מוודים את האלפים אמה מסביב להקף, אפי' אם שטח ההקף הוא יותר מבית סאתים, ומסתבר שכאן לכ"ע אין מוסיפים עליהם עוד ע' אמה ושיריים. ואם אין להם הקף אך יש שם ג' חצרות שבכל אחת ב' בתים קבועים מאבן או מנסרים, אלו עושים את כולם קבע ויש להם דין עיר, ומרבעים אותה ונותנים לה אלפים אמה לכל רוח כשאר עיירות.

עיר שהוקפה ולבסוף ישבה ואינה מיושבת עד החומה, מוודים לה אלפים אמה מן הבתים (ולרמ"א שבעים אמה ושיריים ואח"כ אלפים אמה), וא"כ יש בחומה בית דירה והיא בתוך ע' אמה ושיריים לעיר, דאז מצטרפת עימה, ולרמ"א נותנים עוד ע' אמה ושיריים מבית דירה זו, ונכון להחמיר. ועיר שישבה ואח"כ הוקפה, מוודים אלפים אמה מחומתה, אפי' היא רחוקה הרבה מהבתים, ולרמ"א נותנים לה עוד ע' אמה ושיריים מחוץ לחומה.

סימן שצ"ט

מדידת תחום העיר

צורת המדידה-

א' אין מוודים תחום העיר אלא בחבל של פשתן, דכתיב "ופתיל פשתים בידו".

ב' מוודים בחבל של נ' אמה, לא פחות מפני שהוא נמתח ביותר ונמצא שיעור התחום יותר מאלפים אמה, ולא יותר ארוך, מפני

שא"א למתחו כראוי מפני כובדו, ונמצא שיעור התחום פחות מאלפים אמה, ואין למדוד ע"י אלפים פסיעות, אלא בשבת בבקעה ואינו יודע תחום שבת, דשמא אינו מצמצם למדוד פסיעות בינוניות, אמנם אם מונה פחות מאלפים פסיעות יכול לסמוך לכתחילה על מדידת פסיעות.

ג' ישים החבל כנגד ליבו, ולא יתן אחד כנגד צווארו ואחד כנגד רגליו, מפני שבזה החבל מתקצר והתחום מותמעט, והריטב"א כתב דיכול למדוד גם בתחת החבל ע"ג קרקע, ולא נתמעט אלא זה כנגד ראשו ואחד כנגד מרגליותיו.

ד' ימתח את החבל בכל כוחו, כדי שלא יתעגל באמצע.

מדידת נהר- אם יכול להבליע את הנהר בתוך מדידות החמישים חמישים אמה יבליע, ואם סיום מדידת חמישים אמה יוצא באמצע הנהר, יחזור לאחריו בכדי לסיים למדוד חמישים אמה עד הנהר, ומשם ימדוד עד אחרי העבר השני של הנהר, ועיין בירושלמי מה יעשה אם הנהר רחב יותר מנ' אמה.

מקום וצורת המדידה כשיש הר- ימדוד אלפים אמה כנגד העיר, וימדוד במקום ישר שאין שם הרים וגאיות, ואם אין מקום בלא הרים וגאיות, הדין כדלהלן: אם ההר זקוף כ"כ עד שאין שפת תחתית ההר רחוקה ד' אמות משפת גובהו (ללא חישוב השיפוע), בזה הקלו שאין מוודים את השיפוע כלל, אמנם אם יש מישור בראש ההר ימדוד את המישור, ואין בזה ני"מ אם ההר רחב נ' אמה או לא.

ואם שפת תחתית ההר רחוקה משפת גובהו ד' אמות או יותר, והשיפוע אינו עולה אלא י"ט בכל ה' אמות, ואין מצד אחד של ההר עד צידו השני יותר מנ' אמה, זוקף ב' עמודי עץ משני הצדדים, ומותח חבל מעמוד לעמוד, ואם ההר צר ברחבו ימדוד בצד ההר במקום שהקרקע חלקה, ואם ההר הוא יותר מנ' אמה, ילך למקום שאינו נ' אמה אפי' אם אינו כנגד העיר אלא בצידיה כל שהוא בתוך אלפים אמה, ואם בכל המקומות ההר יותר מנ' אמה, לא ילך מחוץ לתחום אלפים אמה שמא הרואים יחשבו שמקום זה הוא בתחום העיר, אלא לוקחים חבל של ד' אמות, ועומד אחד בתחתית ההר והשני למעלה יותר במרחק ד' אמות, והתחתון אוחז בחבל כנגד ליבו והעליון כנגד רגליו, ואח"כ עולה התחתון למקום העליון והעליון עולה עוד ד' אמות ומוודים ככתחילה, וכך יעשו עד שימדדו את כל ההר.

ואם השיפוע תלול יותר והוא עולה י"ט בכל ד' אמות, א"צ למדוד ע"י עמודים, אלא אם אין בו אלא נ' אמה משער באומד הדעת כמה המרחק, ואם יש בו יותר מנ' אמה, לשו"ע מוודד ע"י חבל של ד' אמות וככ"ל, וי"א שגם בזה משער באומד הדעת, וכן מצדד הגר"א לדינא. ואם השיפוע אינו אלא י"ט בכל ו' אמות, מודד את ההר כאילו הוא קרקע חלקה, ואם יש מקום מישורי כנגד העיר ימדוד שם, ואין נ"מ בזה אם ההר גדול או קטן.

ואם הגיע לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליעו, אפי' אם השיפוע יורד י"ט בכל ד' אמות, דאין בזה טורח כמו בהר, ואם אינו יכול להבליעו, אם המרחק בין תחילת המדרון לסופו (ללא חישוב השיפוע) הוא פחות מד' אמות, אינו מודד כלל את השיפוע אלא רק את המישור שלמטה אפי' אם הוא עמוק יותר מאלפים אמה, ואם המרחק הוא ד' אמות או יותר, מודדו בחבל של ד' אמות (וכנ"ל בטעם הקודם). אמנם אם הגיא עמוק יותר מאלפים אמה, מודד את השיפוע כאילו הוא קרקע חלקה, דכיון שהוא עמוק יותר מתחום שבת חשבוהו בפני עצמו, (אפי' אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה).

מי ימדוד- המווד צריך להיות מומחה במדידה, וגם בקיא בדיני המדידה, מפני שבלא ידיעה יוכל לבוא לידי חומרא או קולא.

שתי מדידות סותרות

שינוי חזקת תחום העיר- עיר שהיו לה תחומי שבת מוחזקים ואין ידוע אם הוחזקו ע"י מומחה, ובא מומחה ומדד וריבה או מיעט, שומעים למומחה זה בין להחמיר בין להקל. ואם מדד ומצא שהמדידה בפניה המזרחית צפונית יתירה על הפינה המזרחית דרומית, כתב הרמ"א שמותחים סימן התחום מפניה לפינה באלכסון, דשמא נתמעטה המידע ע"י איזה הר שהשיפוע שלו הוא י"ט בכל ו' אמות, וי"א שמוודים בקו ישר מהמקום שריבה בו, דתולים שבצד השני לא מתח את החבל כראוי, ואין נ"מ אם אותו מווד מדד בשתי הצדדים או לא. והגר"א פסק שמוודדים בקו ישר. ולמעשה נראה להקל.

שינוי במדידה בין שני מומחים- עיר שמדדו אותה שני מומחים, או שהיתה מוחזקת במדידה על פי מומחה ובא מומחה אחר ובדק, ויש שינוי בין המדידות, שומעים למורבה, (דכיון דתחומין דרבנן אזלינן לקולא), ובלבד שלא ירבה יותר ממידת אלכסונה של עיר, והיינו שאומרים שמא המווד הראשון מדד מפנית העיר באלכסון, ונמצא מתמעט התחום, אבל אם ההפרש ביניהם הוא יותר מחמש מאות ושמונים אמה וי"א חמש מאות ושמונים וחמש אמה, מסתבר שאין הולכים אחר מדידת שניהם, וצריך למדוד מחדש ולברר הדבר.

עושים התחומין בריבוע ולא בעיגול, והיינו שמווד אלפים אמה בכל צד לכל אורך ורוחב העיר, (ושיעור זה אורכו אלפים אמה, אבל רוחבו משתנה לפי רוחב העיר), ואח"כ מוסיף עוד אלפים

אמה על אלפים אמה בכל ארבעת הפינות, ונמצא שאם הולך מפנית העיר באלכסון התחום הוא אלפים ושמונה מאות אמה אמנם עיר שאורכה יותר מרחבה, אין מרבעים אותה לגמרי, אלא גם בתחומין יהיה אורכה יותר מורחבה.

נאמנות עד היכן התחום- אפי' עבד או שפחה נאמנים לומר עד היכן תחום שבת, דכיון דתחומין דרבנן האמינום, אבל קטן בקטנותו אינו נאמן, וקטן שהגדיל נאמן לומר שהוא זוכר מקטנותו שעד כאן היו הולכים בשבת, מהטעם הנ"ל. וכל זה כשאומרים שכך היה מחוזק תחום העיר, אבל אם אומרים שמדדו, אין סומכים אלא על מדידת מומחה.

סימן ת'

היכן קנה שביתה מי שישב סמוך לעיר- מי שהיה בדרך להכנס לעיר, ונכנס לתחום העיר, וישב בדרך לנוח וחשכה לו, ולא ידע שהוא בתוך תחום העיר, קנה שביתה בעיר, אפי' אם נתכוון לקנות שביתה במקום שישב שם, כיון שאם היה יודע שהוא בתחום העיר היה רוצה לקנות שביתה בעיר, ויכול ללכת את כל העיר וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, ואין לו ממקומו אלפים אמה לצד שאינו כנגד העיר, אמנם אם רוצה להשאר במקומו שקנה שביתה הרשות בידו ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח. אבל אם לא היה בדעתו להכנס לעיר (ואפי' היה ישר בבין השמשות וכשהתעורר מצא עצמו בתחום העיר), או אפי' אם היה בדעתו להכנס לעיר אבל אמר להדיא שביתתי במקומי (אפי' שאם היה יודע שהוא בתחום העיר לא היה אומר כך), קנה שביתה במקומו, ויש לו אלפים אמה לכל רוח ממקום שביתתו, ואם האלפים אמה כלים בחצי העיר, אינו מהלך בעיר אלא חציה, ואם האלפים אמה כלים בסוף העיר, נחשבת לו כל העיר כארבע אמות, ויכול ללכת אחרי העיר עד תשלום אלפים אמה ממקום שביתתו.

סימן ת"א

מי שישן בדרך וחשכה לו, קנה שביתה במקומו ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח, כיון שאם היה ער היה קונה שביתה.

קנין שביתה בכלים

כלים של ישראל הרי הם כרגלי בעליהם.

כלי הפקר אין קונים שביתה מעצמם, והרי הם כרגלי מי שזכה בהם ראשון, ויכול להוליכם בתוך תחומו אע"פ שזה חוץ לאלפים אמה מהמקום שהיו הכלים מונחים בתחילה, ואם זכו שניים בכלי, אין להוליכם אלא למקום ששניהם יכולים ללכת לשם.

כלי נכרי קונים שביתה במקום שהיו מונחים בו בבין השמשות, (דאם נאמר שלא קנו שביתה יבואו להתיר גם בכלים של ישראל), ובבה"ל דן היכא שהנכרי נמצא במקום רחוק, אם כליו קונים שביתה במקום או במקומו של הנכרי. ואם הוציאם נכרי מחוץ לתחומם, אם הניחם בעיר מוקפת מחיצות וישבה ולבסוף הוקפה לשם דירה, מותר לטלטלם בכל העיר, שכולה כד' אמות, אבל אם הביאם למקום שאינו מוקף מחיצות, או שהוקפה ולבסוף ישיבה ויש שם יותר מבית סאתים, אין לטלטלם רק בארבע אמות. וסתם עיר מוקפת לדירה, אבל סתם מבצרים אינם מוקפים לדירה, וערים הפרזים שלנו שתיקנו את המבואות בצוה"פ כדין, נחשבת כולה מוקפת לדירה, וחצר לעולם נחשבת כד' אמות, ויש מקילים אף בלי מחיצות, ואפשר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל. וישראל שהשאיל כליו מערב שבת לנכרי שגר חוץ לתחום והחזירים בשבת, או ששאל כלים מהנכרי בשבת, צריך להזהר שלא לטלטלם חוץ מארבע אמות אם אין העיר מוקפת מחיצה (והיינו במלבושים או ביו"ט שאין בזה איסור טלטול ד' אמות, אבל בשאר הכלים בשבת בלאו הכי אסור לטלטלם ד' אמות כיון שאין עירוב).

סימן ת"ב

מלוי מים מחריץ שבין ב' עיירות- חריץ מלא מים שנמצא בין שתי עיירות והמים מכונסים ואינם זורמים, אסור למלא ממנו מים בשבת משום איסור הוצאה, אבל ביו"ט אם הוא נמצא בתוך התחום של שתי העיירות, מותר לבני שני העיירות למלא ממנו, דאמרינן יש בריה וכל אחד לוקח מחלקו, אבל אם יש בין העיירות ארבעת אלפים אמה והחריץ חלקו בתחום עיר אחת וחלקו בתחום העיר השניה, שיטת השו"ע שבני שתי העיירות אסורים למלא ממנו מים בשבת אפי' מהמים שבתוך תחומם, ואפי' אינם מוליכים את המים לביתם אסור, ואפי' אם העיר השניה היא של נכרים, מפני שדעת שתי העיירות על המים שבתחומם וממילא המים קונים שביתה, וכיון שהמים מתערבים אסורים לשניהם, וצריך לעשות מחיצה בין תחום עיר זו לתחום עיר זו, ומעויל לזה אפי' מחיצה תלויה שאינה מגיעה לקרקע החריץ כל שהיא שקועה לפחות טפח אחד במים, ואפי' אם המחיצה עשויה מקנים מהני, דהקילו במים מפני שיש בזה צורך הרבה. ויש חולקים על עיקר דין זה וצ"ע למעשה.

אם יש שם רק עיר אחת, אף שהמים נמשכים הרבה מחוץ לתחום מותר, דמה שחוץ לתחום הרי הוא הפקר שאינו קונה שביתה. ויחיד נכרי אינו אוסר, וביחיד ישראל מצדד הפמ"ג שהוא אוסר, ואין דין זה ברור. ואם החריץ רחב הרבה ויש שטח גדול שאינו שייך לשום תחום, מסתבר שכל אחד יכול למלא מהמים שבתחומו.

אם המים זורמים ומעיינות הנובעים אין המים קונים שביתה משום דנייד, אפי' אם הם של יחיד, והרי הם כרגלי הממלא.

בור של תבן העומד בין שני תחומין, כל אחד יכול להאכיל מתחומו, ואין חוששים שמא יקח מחלק חבריו.

סימן ת"ג

דין בקעה שהוקפה בשבת - השובת בבקעה שאינה מוקפת מחיצות, וקנה לו שם שביתה ללכת אלפים אמה לכל רוח, ובשבת הקיפוה נכרים במחיצה, (ואם ההקף יותר מבית סאתים איירי בהקיפוה לדירה), לגבי תחומין אין מועילים לו המחיצות כלל, כיון שבבין השמשות לא היה במקום המוקף מחיצות, ואפי' אם בסוף התחום יש בנין עם מחיצות שהיו מבעוד יום, אסור לו לצאת מחוץ לאלפים אמה אף בתוך הבנין. ואם הוציאוהו נכרים מחוץ לאלפים אמה בתוך ההקף שהקיפוה בשבת, דן בה"ל אם הוא רשאי להלך בכל ההקף או לא.

אמנם לגבי טלטול דעת השו"ע שמוותר לו לטלטל בכל ההקף ע"י זריקה, כיון שלגבי זה מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה והוי רה"י גמורה, ואף במקום שאינו יכול ללכת משום שזה מחוץ לתחומו, יכול לזרוק לשם כלים (שלא קנו שביתה איתו, כגון של אחר שזה תוך תחומו או של הפקר).

וכתב הרמ"א שלטלטל כדרכו יותר מד' אמות אסור אפי' בתוך אלפים אמה, כיון שאותם אלפים פרוצים במילואם למקום האסור לטלטל שם כדרכו. ורוב הפוסקים חולקים וסוברים שמוותר לטלטל כדרכו בתוך אלפים אמה, וכן הסכימו האחרונים.

סימן ת"ד

תחומין למעלה מעשרה

המהלך חוץ לתחום למעלה מי"ט, כגון שקפץ ע"ג עמודים גבוהים י"ט ואינם ד"ט על ד"ט דאז הוי כהילוך באויר, או שהלך באויר ע"י שם, הרי זה ספק אם יש בזה איסור תחומין, וממילא בכל הנוגע לדרבנן והיינו חוץ לתחום אלפים אמה, ספיקו להקל, אבל לענין חוץ ליי"ב מיל למד' שזה דאורייתא, ספיקו להחמיר, (בשו"ע משמע דס"ל להחמיר, והגר"א מצדד שגם י"ב מיל זה דרבנן, ומ"מ לענין הוצאת בהמתו או כליו מחוץ ליי"ב מיל, נראה שבוה יש להקל למעלה מ"ט).

עמוד ארוך הרבה שאינו רחב ד"ט, גם הוא בכלל תחומין למעלה מעשרה, ובגשר דניחא תשמישיתה' צ"ע, אבל כל שיש אפי' עמוד אחד ד"ט על ד"ט דניחא תשמישיתה, מקצתו בתוך התחום ומקצתו מחוץ לתחום, אסור לצאת עליו מחוץ לתחום.

רכבת אסור לשבת עליה בשבת ולצאת מחוץ לתחום, וכן בערב שבת אסור אם יודע שתסע בשבת.

ימים ונהרות לכו"ע אין בהם איסור תחומין דאורייתא, אפי' חוץ ליי"ב מיל, לפי שאינם דומים לדגלי מדבר שהלכו ביבשה, ולכן מקילים בהם שאין בהם תחומין למעלה מי"ט. והיינו שאם מזמן כניסת השבת עד שהגיע לנמל היתה הספינה כל הזמן למעלה מי"ט מקרקעית הים או הנהר, יכול לרדת מהספינה וללכת משם אלפים אמה לכל רוח, וכן בספק אם היתה למעלה מי"ט אזלינן לקולא אפי' לענין יותר מי"ב מיל דים או יותר מאלפים אמה דיבשה. (ואם הספינה חרוקה מהנמל יכול לרדת דרך גשר, או דרך מעבורת אם היא קשורה בספינה ובנמל, ואם אינה קשורה יש

מתירים, ויש אוסרים מפני שנהאה כשט על פני המים, אכן בגר"ז משמע שאם לא יצא מהספינה מבין השמשות עד עכשיו, מותר ובהגר"ז גופא מתיר אפי' לעבור לספינה אחרת).

אבל אם היתה הספינה אפי' בשבת עצמה אפי' פעם אחת למטה מי"ט (ומשמע שדין זה הוא אפי' אם היה זה בדרך הילוכה של הספינה ולא נחה שם, וצ"ע למעשה), או שירד רגע ליבשה, קנה שם שביתה, ואם הספינה התרחקה אלפים אמה מאותו מקום, אפי' אם היה זה למעלה מי"ט אין לו אלא ד' אמות, והיינו מקום ישיבתו בספינה שנחשבת כולה כד' אמות, ואסור לו לרדת מהספינה ליבשה. ואם האלפים אמה נגמרים באמצע עיר, אינו יכול להמשיך ללכת לשאר העיר מחוץ לאלפים.

ומ"מ אם הוא צריך לצאת מהספינה מחמת גשם או שמש או שהוא צריך לנקביו, וצריך מכח זה להכנס לעיר המוקפת מחיצות (ואין לו מקום לכך מחוץ לעיר), או שדחפוהו נכרים מהספינה לעיר, הרי כל העיר נחשבת לו כד' אמות. אך לא יאמר לעכו"ם לדוחפו לעיר.

הגיע ביו"ט למקום שהוא רחוק אלפים אמה מהמקום שהיה בו למטה מי"ט, מותר בשבת שלאחריו ללכת אלפים אמה ממקומו, וכן הדין משבת ליו"ט, דשבת ויו"ט הם שתי קדושות.

תחומין בכרמלית - י"א שאין איסור תחומין דאורייתא בכרמלית כמו בים, דלא דמי לדגלי מדבר, וא"כ למד' שאין לנו היום רה"ר דאורייתא אין לנו תחומין דאורייתא. והבה"ל מוכיח מדברי השו"ע והרמ"א שיש תחומין בכרמלית, וכן מקשה על שיטה זו, ומסיק שיש להחמיר.

סימן ת"ה

דין מי שיצא חוץ לתחום

מי שיצא מעט חוץ לתחום, לשיטת השו"ע אפי' אם יצא אמה אחת לא יכנס ואין לו אלא ד' אמות מעמידת רגליו ולחוץ, מפני שהרי זה כמבמר את הד' אמות שלו לכיוון הליכתו, ואסור לו להכנס לתחום להיות כבני העיר. ולהי"א שהביא הרמ"א בסימן שצ"ו (וכך הכריעו האחרונים להלכה) שהיוצא חוץ לתחום יש לו ד' אמות לכל צד, יכול ללכת ד' אמות אף לצד העיר, והיינו שאם יצא אמה יכול לחזור לתוך התחום ג' אמות. אמנם כל זה ביצא במזיד, אבל בשוגג או באונס וכ"ש אם יצא לדבר מצוה, כל שהוא בתוך ד' אמות לתחום יכול לחזור לתוך התחום ומשם לעיר.

היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת יצאה מחוץ לתחום, יכול להכנס כיון שרובו עדיין בתוך התחום, וכן היוצא באונס ורגלו אחת מחוץ לד' אמות שחוץ לתחום, יכול להכנס.

מי שקידש עליו היום כשהוא אמה אחת מחוץ לתחום, יש לו אלפים אמה ממקומו לכל רוח, ואף שמדידת האלפים הוא חוץ לד' אמותיו ונמצאו ג' אמות מהעיר בתוך האלפים, מ"מ אינו נחשב כבני העיר שיוכל ללכת בכל העיר וחוצה לה אלפים אמה.

חזרה לתחום ע"י מחיצה של בני אדם - מי שיצא חוץ לתחום בשוגג או באונס או לדבר מצוה, עושים לו תקנה לחזור לתוך תחומו ולהיות כבני העיר, ע"י מחיצה של בני אדם שמוותרים ללכת באותו מקום, ולפי מש"כ הפוסקים שמי שיצא מחוץ לתחום פחות מד' אמות יכול לחזור לתחום, מספיק שהמחיצה תהיה עד תוך ד' אמות לתחומו, ואורך המחיצה יכול להיות אף יותר מאלפים אמה. אמנם צריך שאותם בני אדם לא ידעו שהם משמשים למחיצה, ועיין בסימן שס"ב פרטי הדינים בזה. ואם יצא במזיד אינו רשאי לילך אלא ד' אמות אפי' אם יש שם מחיצות גמורות.

החזירוהו לתוך התחום או נתנוהו במקום המוקף מחיצות - מי שיצא ד' אמות חוץ לתחום, בין באונס (כגון ע"י נכרים או

שנשטתה ואח"כ נשתפה) וכ"ש בשוגג או ברצון, אין לו אלא ד' אמות. ואם החזירוהו לתוך התחום או שחזר בשוגג, אם יצא באונס או בשוגג, דינו כאילו לא יצא, ואם הוציאוהו נכרים או שיצא באונס או בשוגג והגיע לדיר או לסהר או למערה שאין בהם יותר מבית סאתים או שהם מוקפים לדירה, או שהגיע באונס או בשוגג לעיר אחרת המוקפת חומה לדירה או המתוקנת בתיקוני עירובין כדין, יכול ללכת בכל ההקף, וי"א שאפי' אם העיר אינה מוקפת מחיצות ויש בה רה"ר מותר ללכת בכולה, ואפשר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל בזה, ודעת הרמב"ן שמותר ללכת גם בעיבורה של עיר, מיהו מש"כ הנ"א בשם ריא"ז שאפי' בהכניסוהו לעיבורה של עיר נחשבת לו כל העיר כד' אמות, זה קולא יתירא.

אם יצא במזיד וחזר בשוגג או ע"י נכרים, או שיצא בשוגג וחזר במזיד, או שיצא וחזר במזיד, או שיצא בשוגג ונכנס לדיר או מערה במזיד, אין לו אלא ד' אמות, ורק אם חזר לעירו המוקפת מחיצות הרי כולה כד' אמות, אך אסור לו לצאת מחוץ לעיר אמה אחת כיון שיצא במזיד. ובה"ל דן מה הדין בעירו שאינה מוקפת מחיצות, אם מנהלך את כולה. (סעיפים ה' ו' ח').

מי שקנה שביתה ביבשה ונכנס לספינה לישב בה והפליגה מחוץ לתחום (למטה מי"ט) שלא מדעתו, אסור לו לצאת חוץ לד' אמות, ומ"מ מותר ללכת בכל הספינה אפי' כשהיא עומדת, כיון שהוא באויר מחיצות, ואם נפתחו המחיצות בשבת (ואין בהם י"ט או שיש פרצה יותר מי' אמות, או שהפרוץ מרובה על העומד), אין לו אלא ד' אמות, אכן אם הספינה מוהלכת מותר לילך בכולה מפני שזה לא נחשב יציאה מחוץ לד' אמותיו, דכל שעה הוא עומד בד' אמות אחרים, וכן אם היא למעלה מי"ט אין שם איסור תחומין כלל ומותר ללכת בכולה, ואם היא משופעת ובאמצע היא עמוקה י"ט ובצדדים לא, או אפי' שגם באמצע אינה עמוקה י"ט אבל אפשר לחקוק בעובי הנסרים שבקרקעיתה ולהשלימה לעשרה, מותר לטלטל בכולה. (סעיף ז').

ואם חזרה הספינה לתוך התחום, דינו כהוציאוהו נכרים והחזירוהו. (רמ"א סעיף ה').

ואם הגיעה הספינה לעיר אחרת, אם הספינה למטה מי"ט אסור לצאת ממנה מעצמו, אא"כ הספינה נמצאת בתוך הקף מחיצות העיר, וי"א שגם אם העיר אינה מוקפת במחיצה מצד הנמל, עומק מקום המים שבנמל נחשב למחיצה. (מ"ב ס"ק כ"ב). ואם קנה שביתה בספינה ויצא ממנה, לשיטת השו"ע כיון שיצא הפסיד שביתה בה ואסור להפליג למחר, ואם הפליג באיסור אסור לו לזוז מד' אמותיו בספינה, ומ"מ השביתה בספינה מועילה שבאותה ספינה מותר לטלטל בכל הספינה אם היא מוקפת מחיצות, משא"כ בספינה אחרת. ולשיטת הרמ"א השובת בספינה מותר לו לצאת ממנה בלילה ולחזור למחר ולהפליג, ודינו כיצא שלא לדעת שמותר בכל מקום המוקפת מחיצות. (בה"ל ד"ה הואיל).

פירות שהוצאו חוץ לתחום אפי' במזיד, הרי הם כאנוסים כיון שהפירות עצמם לא יצאו מרצונם, וממילא לא הפסידו מקום שבייתתם, (ובמ"א כתב דאף שהמבשל בשבת במזיד אסור, שאני התם שזה איסור דאורייתא, אמנם בשו"ע משמע שגם באיסור הוצאה שזה דאורייתא מותר, ובאמת יש עוד תי' לקושית המ"א, כיון דהכא הרי הוחזרו למקומם ולא נתנה כלום). אם החזירוים אפי' במזיד כל העיר נחשבת להם כד' אמות, כדין אדם שהוציאוהו והחזירוהו באונס, וביו"ט שמותר לטלטל יכול לטלטלם בתוך אלפים אמה לעיר, ובשבת, במקום שאסור לטלטל מחוץ לד' אמות, יכול לאוכלם בתוך ד' אמות, ואפי' אותו ישראל שהחזירים במזיד לצורכו מותר לאוכלם. אבל כל זמן שלא הוחזרו לתחומם, אם הוציאם בשוגג מותר לו ולאחרים לאוכלם שם, ואם הוציאם במזיד אסור לאוכלם אפי' למי שלא הוציאם, ויש מתיירים למי שלא הוציאם וגם לא הוצאו בשבילו, והלכה כדעה ראשונה.

ולענין טלטול, בין בשוגג בין במזיד מותר לטלטלם רק בתוך ד' אמותיהם, ואם הם בעיר המוקפת מחיצות מותר לטלטלם בכל העיר, ואף במזיד שאסור לאוכלם אין בהם איסור מוקצה מפני שבבין השמשות היו מותרים, או מפני שאם הוחזרו לתחומם הם מותרים.

מבצע סיכומי סוגיות

מערכת 'תמצית' יוצאת בתוכנית חדשה של כתיבת ושלִיחת סיכומים ע"י כלל הלומדים ושליחתם למערכת. מתווה מיוחד המועיל מאד לבהירות וזכרון. שיעורי הסברה ופרטים בטל 02-3131-465 שלוחה 7.

הגרשמים (ב'גדרים פלוס' קופת תמצית) לשליחת הסיכומים, זכאים לשמיעה טלפונית של הקורס המלא 'אומגות הסיכום' - כדרך להתענג בידיעת התורה במחיר מוזל 120 ₪ במקום 500, ולבחורים 60 ₪ במקום 300.

הגרלות מיוחדות לכותבי הסיכומים.

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי, עמוד היומי, משנה ברורה, חפץ חיים ואהבת חסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 5:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669**
- במייל 7692282@gmail.com**
- בגדרים פלוס קופת לדעת.**

הגרלות בכל שבוע על 500 ₪ וזכויות נוספות.

מבצע - קורס ללמוד להגות ולזכור

13 שיעורים לשמיעה טלפונית 500 ₪ בלבד

ההרשמה בגדרים פלוס קופת תמצית, שיעור ראשון חינם בקו 02-3131-465 שלוחה 4

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים

על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר / ועמוד היומי

- בנקודות ההפצה**
- במייל 7692282@gmail.com**

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, ומפעל הש"ס.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

קו עדכונים ושיעורים - 02-3131-465

שמירת הלשון

שער הזכירה

גודל הזכות והמעלה בשמירת הלשון– השומר לשונו מתקן ומוקדש את כח הדיבור, ועל ידי זה יעלו התורה והתפילה למקור שרשו למעלה, שכן הדיבור הוא כלי האומנות הגדול שניתן לאיש הישראלי לעבודת ד', ובורא בו עולמות ומלאכים קדושים שיהיו אח"כ מליצים עליו. וכפי הכנתו ושמירת הדיבור כך מתחזק כח התורה והתפילה. (ומאיך המנבל פיו יש לו להכלם לעמוד כך לדבר לפני ד', וחטא לשון הרע פוגם את כח הדיבור יותר משאר דיבורים אסורים). (פרק י').

שכר שמירת הלשון בעולם הזה ובעולם הבא– השומר לשונו נצול מכל העונשים הנ"ל, ובטוח שלא יאבד את שכר מצוותיו, ונקרא בשם "איש" ולא רק בשם "ח"י שאינו מדבר, מלאכי השרת מלמדים עליו זכות, ומתלבשת עליו רוח קדושה, ובא לידי השפעה בעולם הזה, וניצול מגיהנום וזוכה למעלה גדולה בגן עדן, ומסיר מעל עצמו קנאת אנשים, וכולם יאהבוהו וימסרו לו סודותיהם ולא ידברו עליו רע, והמרגיל עצמו לספר דברים טובים על חבירו קורא לו הקב"ה בשמו "שלום" (ולהיפך ח"ו קוראו רע). (פרק י"א).

מעלת השלום– (מספר מעלת המידות) מעלת השלום היא מעלה גדולה, שהרי שלום הוא אחד משמותיו של הקב"ה, ובכל מקום שמצוי שלום מצוי יראת שמים, ואפי' הכתובים שינו מפני השלום (ואני זקנתי, אבין ציווה), ואפי' בשעת המלחמה יש לקרוא לשלום ואפי' לשונאים, וחותמים בו את ברכת כהנים ואת התפילה, ובבוא מבשר מתבשרים תחילה בשלום, ואמרו הוי מקדים בשלום כל אדם, וריו"ח לא הקדימו אדם שלום מעולם ואפי' נכרי בשוק, והמקדים שלום לשונאו גורם שיאהבהו, והקב"ה מוסרו תחתיו (כשאול ודוד), וצריך להיות אוהב שלום ורודף שלום גם עם שונאיו וגם במקומות אחרים וגם לעתיד וגם לאחרים, ולפעמים צריך להיות ותרן בממונו עבור השלום, ובשעת המחלוקת יש לדבר שלום ולבטל כבודו. והקב"ה התחיל את הבריאה באור שהוא דבר של שלום, ומצינו שגו קודם לקידוש מפני דרכי שלום, והרבה תקנות תיקנו חז"ל מפני דרכי שלום, וכתבי "וכל נתיבותיה שלום", ומצינו שהקב"ה חיבב י"ג דברים ומכולם לא כפל אלא שלום, והשלום קודם לשבחו של מקום (כדמצינו אצל משה ויתרו דכתיב "וישאלו איש לרעהו לשלום" ואח"כ "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ד' לישראל"), והקב"ה נותן שכר הרשעים בעולם הזה בכמה אופנים אבל לא שלום, והקב"ה נותן את השלום שכר לצדיקים ומקרב איתו גרים ובעלי תשובה. ומצינו שכשבאו ישראל להר סיני באו בשלום מפני שכשיש שלום ביניהם שכינה ביניהם, והשלום מקיים את העולם, והתירה תורה למחוק שם ד' כדי להטיל שלום בין איש לאשתו, וכל הברכות והנחמות הטובות סיומם בשלום, ומצוה זו האדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא. על כן יש להיות זהיר במידה זו. (שם).

הרוצה ליזכות במידת השלום צריך לשמור עצמו מקבלת לשון הרע ורכילות, דמלבד עצם העונש גם הוא בא על ידי זה לשנאת חינום ומריבות וקטטות, ויחשוב אולי הסיפור הוא שקר, או שפרט אחד המשנה את כל הענין הוא שקר, או שחסר איזה פרט משמעותי, או שאמרו בניגון אחר המשנה את כל הענין, או שהדבר קרה בשוגג וכדומה. והנהנה מלשוה"ר הרע גדולה זכותו, וכ"ש הנזהר מלקבל על אדם חשוב. ומצינו בירבעם בן יואש שהיה עובד ע"ז ומ"מ מסר הקב"ה בידו

יסוד ושורש העבודה

שער הגדול

עיקר כוונת הבורא בבריאת האדם היא שיהא האדם עובד אותו, ומעבודתו יגיע נחת רוח לבורא, וכתבי "והאלוקים עשה שייראו מלפניו" והיינו שתכלית הבריאה היתה בשביל היראה, ומהיראה באה העבודה, וכיון שתכלית כל הבריאה היא בשביל האדם, נמצא שתכלית כל הבריאה היא עבודת ד', וממילא מוטל על האדם להרהר ולדקדק בליבו בכל יום ויום ולפשפש במעשיו ולדקדק בכל עניינו, ויחשוב בליבו שלא בראו הקב"ה נתן בו נשמה עליונה ומעלה על שאר בריותיו אלא לחשוב בעבודתו ולהדבק בו.

לכבוש מה שלא כבשו יהושע ודוד, וכל זה מפני שלא קיבל לשוה"ר. והזהיר בלשוה"ר נמנע מביטול תורה והפסד שאר מצוות שבא ע"י הדיבור. והרוצה להזהר מלשון הרע בשלימות יהיה רגיל להזהיר גם את בני ביתו. (פרק י"ב).

המדובר לשון הרע מחטיא אחרים– המדבר לשון הרע הוא מחטיא את השומע, וגדול המחטיאו יותר מההורגו, וכמה החמירה תורה לחשוש לממון חבירו, כדמצינו במצות השבת אבידה (והמצוה שייכת אפילו אם האבידה שוה פרוטה), וכ"ש שצריך להזהר שלא להשחית נפש חבירו, ואף שנראה שחבירו נהנה מזה, מ"מ לעתיד לבוא כשיראה כמה הוא נענש בגלל המספר, כמה כעס ומרירות יהיה לו על המספר. ומי שמרגיל עצמו לספר לשון הרע, ודרך שהוא מקהיל קהילות לשמוע את סיפוריו, והשומעים יספרו גם הם לאחרים, ונמצא מכשיל בזה את כל השומעים, ובודאי יענש לבסוף כל הנטפל לחבורה הרעה הזו, ומלבד העונש בעולם הבא עונשו בעולם הבא שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, ככל המחטיא את הרבים. ויש להמנע מלדבר בקיץ סמוך לבית הכנסת אחרי סעודה שלישית, כי מצוי שיתקבצו על ידי זה לשם הרבה אנשים וא"א שלא יגיעו ללשון הרע וליצנות, וכל זה בגרמתו של הראשון. ומי שהחטיא את הרבים ורוצה לתקן, ירחיק עצמו מחבורת אנשים, ויזכה את הרבים בלשונו להביאם לתורה ומצוות, ויביא שלום בין אדם לחבירו. (פרק י"ג).

ריחוק מחבורת מדברי דיבורים אסורים– אמרו חז"ל לעולם אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים, מפני שהם נכוות תחילה לאברים, והיינו שאש הגיהנום תאחז תחילה באזנים מפני שהשמיעה היא באזנים, (ואח"כ נכנסים הדברים בליבו ומטמאים אותו), וכ"ש בשמיעת לשון הרע שהעוון בזה הוא הרבה יותר גדול. ובעוונותינו הרבים נפרץ בזמננו איסור לשון הרע, ועל כן ראוי שלא לשבת בחבורה שאין ידוע שהם נזהרים מדיבורים האסורים, ולברוח מבעלי קרנות כבורח מן האש, שאם לא יוכיחם גם הוא יענש עמהם. (פרק י"ד).

גודל עוון המחלוקת וחובת ההתרחקות ממנה

גודל עוון המחלוקת ועונשה– עוון המחלוקת מלבד שהוא עוון עצמי, הוא מביא לידי עוונות רבים (שנאת חינום, לשון הרע, רכילות, כעס, אונאת דברים, הלבנת פנים, נקימה ונטייה, קללות, קיפוח פרנסת חבירו, וכן מצוי להגיע לידי חילול ד' ותנופה, שבועת שוא), וגם אם בתחילה אין כוונתו לרעה לבסוף לא ינקה מהעוונות הללו, כי כאשר האדם נכנס לידי מידת הכעס והנצוח הוא מוצא התרים רבים לכל דבר. ואם נבוא לתאר גודל הקלקול של המחלוקת יכלה הזמן והם לא יכלו, ומצינו במחלוקת קרח שנענשו אפי' תינוקות בני יומם, וכמה בווה יהיה לאדם למעלה כשיתברר שהוא סיבב את המחלוקת, והשטן מתגרה בבעל מחלוקת, והמחלוקת מביאה קללה לעולם, ובג' מקומות ויתר הקב"ה על עבודה זרה (דור אנוש, מעשה העגל, ופסל מיכה) ולא ויתר על המחלוקת (דור המבול, מחלוקתו של קרח, כשנחלקו השבטים על יהודה ובנימין), והמחלוקת מביאה לידי סכנת נפשות ולידי מלקות ומיתה וחורבן. (פרק ט"ו).

עם מי אסור לעשות מחלוקת– עוון המחלוקת הוא אפי' אם חולק עם אדם השווה לו במעלה, וכ"ש אם חולק עם תלמיד חכם וכ"ש אם הוא רבו, כי ידוע שדרך בעלי מחלוקת לבזות בדברים את הצד שכנגדם, וידוע גודל עונשו של המבזה תלמיד חכם (ואפי' בזמננו מי שראוי להורות ויגע בתורה נקרא תלמיד חכם), ואפי' ביזהו בדברים ואפי' שלא בפניו חייב נידוי ואין רפואה למכתו. ואמרו כל החולק על רבו או העושה מריבה עם רבו או מתרעם על רבו או מהרהר אחר רבו, כאילו עשה כך עם

השכינה. והחולקים או מבזים את הרב או האב"ד שבעיר יענשו בעולם הזה ובעולם הבא.

ופלא הוא על בעל המחלוקת, שהרי אם אדם אחר יזיק לבנו כמה היה מקפיד עליו, וכאן הוא עצמו מביא צרות על בנו, ואף גורר את בנו עמו. ומי שנכנס בעומק המחלוקת אע"פ שיודע שהולך לגיהנום לא ימנע עצמו מן המחלוקת. ועל כן יש לאדם לחוס על עצמו ובניו ולמנוע עצמו מן המחלוקת, ואפי' כבר נכנס למחלוקת יראה בכל כוחותיו להסתלק ממנה, ומוטב שיתבייש בעולם הזה לפני כמה אנשים, ולא יתבייש לפני פמליא של מעלה. (פרק ט"ז).

התרחקות מלעזור למחלוקת, והחובה להשכין שלום– על האדם להזהר שלא להיות מעוזרי המחלוקת, מפני שגם הם נענשים מפני שהם נטפלים לעוברי עבירה. ויתבונן במה שאמרו חז"ל ש"והאלוקים יבקש את נרדף" היינו אפי' אם צדיק רודף רשע, ועל כן יתרחק מלהיות מעוזרי המחלוקת לרדוף אחרי אחד הצדדים, שהרי במקום להיות מן המנצחים יראה לבסוף בבזיונו, אבל השומר עצמו מן המחלוקת הרי הוא מכובד בעיני הבריות. וגם אם קרובו או אביו הם בעלי מחלוקת יש להזהר שלא לחלוק להם כבוד ולהמשך אחריהם, ואפי' אביו מצווהו על כך לא ישמע לו (כדרך שעשו בני קרח שקמו מפני משה רבינו לפני אביהם וחזרו בתשובה), ואם הבן יכול להשקט את המריבה והוא מחריש נענש עבור כך, וכן כל אדם יראה להטיל שלום בין הצדדים, והוא מהדברים שהאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא, ואפי' החשוב שבישראל יאה לעשות שלום בין הצדדים. ואם לא הצליח לא יתייאש וינסה בפעם אחרת, ואולי בסוף יצליח, או שיגרום שאנשים אחרים יעזבו את המחלוקת. (פרק י"ז).

שער התבונה

עצות ותחבולות להנצל מלשון הרע

מידת השתיקה– אמרו חז"ל "מה אומנותו של האדם בעולם הזה, ישים עצמו כאילם", באו בזה ללמד כמה עניינים: א' שאע"פ שהאדם מכיר בשכלו מעלת השתיקה אינו שמור לגמרי מדיבורים אסורים, אא"כ יתרגל האדם בשתיקה והיא תהיה אומנותו. ב' שיתבונן האדם תמיד שאם הוא משתמש בכח הדיבור שניתן לו בשביל תורה ומצוות לחטאים, הרי ראוי שהקב"ה יעשהו אילם, ועל ידי זה לא יחטא. ג' אין מספיק שיעשה עצמו כאילם, אלא צריך שיהיה הדבר בגדר אומנות, והיינו ללמוד ענין הדיבור בכלליו ופרטיו ולדעת איך להתנהג. ואמרו "בעולם הזה" ללמד שאף שכבר התרגל בזה, עליו להמשיך להרגיל עצמו באומנות זו כל ימי חייו. עוד אמרו חז"ל שלדברי תורה לא ישים עצמו כאילם, והיינו שלא יאמרו שילמד ויתפלל לבד כדי שלא להכשל בדברים בטלים ולשון הרע, אלא אדרבה ירחיב את הדיבור עם אחרים בענייני תורה ומצוות, וישמר מדיבורים אסורים, וידון את אלו שנכשלים לכף זכות.

כתב הגר"א שעד יום מותו צריך האדם לייסר עצמו, ולא בתענית וסיגופים אלא ברסן פיו ותאוותיו, וזוהי התשובה, וזה כל פרי העולם הבא, וזה יותר מכל התעניתים והסגופים שבעולם, ובהו יכופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית. ומידת השתיקה היא המידה הטובה מכל המידות הטובות, (ומידה זו נצרכת אף לחכם ושלם בנפשו, שגם הוא קשה לשלוט על דיבוריו כראוי, וכ"ש שאנחנו נצרכים למידה הזו), והרגיל בשתיקה ניצל מכמה עבירות. וכל אחד יכול לגלות לו סודותיו. ונברא לאדם רק פה אחד (ולא שתיים כמו עיניים ואזניים) כדי לומר שימעט בדיבור. וכח הדיבור הוא המשלים צורת האדם, ועל כן צריך האדם לשומרו ביותר. (פרקים א' ב').

לא תעשה, ופרטי האהבה הם מצוות עשה, וביחוד מעסק תורתנו הקדושה יש לבורא נחת גדול, וכן ממה שמהללים ומשבחים אותו ומספרים תהלותיו.

חשיבות מעשי האדם לעומת שאר הנבראים– הנה אף שברא הבורא עולמות עליונים ושרפים וחיות ואופנים עד אין קץ ותכלית וכולם משבחים ומפארים ומהללים את השם ית"ש, עם כל זה ברא ג"כ את האדם התחתון בגוף הגשמי להללו ולשבחו גם כן, ולא עוד אלא שיש לבורא יתברך יותר שעשוע ותענוג משבחיו של אדם התחתון, מהשבחים של כל העולמות כולם, וכדאיתא בזוהר, ומבואר שם שכל העבודה שלמעלה תלויה בעבודה של ישראל למטה, וכן כל התיקונים של כל העולמות תלויים שדיבורים ובמעשים של האדם. (פ"א).

עבודת ד' תלויה בגודל ההכרה בגדולת הבורא ע"י בריותיו– עבודת ד' אינה שוה בכל אדם, כי לפי מה שתגדל

הכרתו בגדלותו ורוממותו של הבורא, תגדל תשוקתו לעבודת הבורא לעסוק בתורתו ולקיים מצוותיו ולהיות בעל מדות טובות ולשבח ולהודות לקב"ה, וע"י שידע האדם רבוי העולמות העליונים לאין מספר, ושכל העולמות כגרגיר חרדל לפניו יתברך, בוודאי יתלהב לבו להללו ולשבחו על גדלותו ורוממותו יתברך שמו. ובזוהר הקדוש מבאר רבוי העולמות העליונים, ואף ע"י התבוננות בעולם התחתון יכול אדם לראות גדלותו ורוממותו וגודל טובתו ונפלאותיו של הבורא יתברך, ע"י שיתבונן בפלאי בריאתו מטיפה סרוחה, ובהתפתחותו בחודשי העיבור, ובפלאי כח הדיבור, ובשאר ענייני העולם, ובשכל האדם שבניצוץ קטן של אור השכלי שנתן הבורא באדם הוא יכול לעבור במחשבתו ברגע אחד דברים רבים, ולהשיג השגות בתורה הקדושה, ואין לא **יפחד האדם לחשוב דברים בטלים ובפרט הרהורים רעים**, ע"י **כח המחשבה שהיא ניצוץ קדוש מהעולמות העליונים הקדושים**, וניתנה לו רק בשביל לחשוב בדברי תורה ומצוות. (פרק ב').

ניתן ללמוד על יראת הרוממות היראה והבושה שהאדם מרגיש מלהתקרב אל אדם גדול ומפורסם מאוד בחסידות ופרישות ובתורה, וכ"ש לאכול איתו או לדבר איתו באיזה ענין, אף שתשוקתו גדולה להתקרב אליו, וכל זה למרות שודאי לא יענישנו כלל, אלא מחמת הכרת גדלותו, ואם אותו אדם גדול יכיר בתשוקתו להתקרב אליו ולעשות לו נחת רוח ולעזורו, ונמנע מלעשות זאת מחמת הבושה, ימצא את הדרך שיוכל להתקרב אליו, וק"ו בן בנו של ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאם יתבונן האדם ברוממותו וגדולתו וגבורותיו וחכמתו הנפלאה של הבורא, ומנגד פחיתותו של האדם, ירגיש שאין לו להיכן לברוח מחמת הבושה, וכמו שאמר דוד המלך "אנה מפניך אברח", ואף יש לאדם בושה גדולה לבקש מהקב"ה על ענייניו, אך במקום גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו וחסדו הגדולה של הבורא, שכתב בתורתו הרבה פעמים שעל האדם להתקרב אליו ולשאל ממנו את כל צרכיו, והקב"ה ישמע תפילתו, ובודאי אדם שהשיג את היראה העיקרית שהיא יראת ההתרוממות, רחוק הוא מלחטוא, כי תיפול עליו אימה ופחד ובושה גדולה מהקב"ה באומרו בלבבו אין אעשה דבר שהוא נגד רצונו. (פרק ג').

אין מגיעים ליראת הרוממות- הדרך להגיע ליראת הרוממות היא ע"י עיון בספרים העוסקים בגדולתו ורוממותו של הקב"ה, וע"י התבוננות בכך שהקב"ה יודע כל מעשי אדם וכל מחשבותם, ככל אומן שמשגי את פעילות מה שיצר, והבורא ברא את האדם מתחילת יצירתו עד צאתו לאויר העולם בחכמה נפלאה לאין קץ ולאין תכלית שאין שכל האנושי משיג אף אפס קצתו, וזה בחלק הגשמי של האדם, וכ"ש בחלק הרוחני שאין האדם משיג מהותה ואיכותה של רוחניותו, ואין היא מחיה את כל אבריו. וכאשר היצר מסית את האדם לאיזה תאוה אפילו בספק ספיקא של איסור, במעשה או במחשבה בטילה וכ"ש בהרהור עבירה, ישים אל ליבו שבודאי בורא שמלא כל הארץ כבודו רואה דבר זה, ואין יעשה הרעה הגדולה הזו לעיניו, ועי"ז יהיה עבד נאמן לבורא, ויזכה לכל הטוב הצפון, ונקוט האי כללא בידך שכוונת הבורא יתברך בבריאת האדם בעוה"ז השפל היא שבכל עשיית מעשה ובדבורים ובמחשבות של האדם, הן בעסקי שמים הן בעסקי העוה"ז, שתהא עיקר הכוונה בהם שיעשה נחת רוח לבורא, שזוה עיקר העבודה. (פרק ד').

דוגמאות לעבודת הלב והמחשבה, שהיא עיקר עבודת האדם- עבודת הלב והמחשבה היא העבודה העיקרית שנצטווינו בתורה הקדושה, שהיא נולדת מיראת הרוממות ומאהבה עזה, וע"י שהאדם דבק בבורא בליבו ובמחשבתו ואוהבו אהבה עזה, הוא יכול לעבוד בו את הקב"ה בכל זמן, כי בכל עת האדם מוכשר למחשבה על הבורא יתברך, וכשרואה איזה דבר שגורם למיעוט בעבודת השם, כגון ת"ח שמת או אדם שעובר עבירה יצטער על שחסר נחת רוח לקב"ה, ומאידיך כשרואה דבר הגורם לרבוי עבודת השם, כגון שרואה אנשים העובדים את ד' כראוי, או תינוק שנולד שמסתמא בגדלותו יעבוד את ד', או אדם שהרויח ממון שהוא יודה לקב"ה ויעשה עי"ז יותר גמ"ח וצדקה, ישמח שעי"ז יהיה יותר נחת רוח לקב"ה, וכן כאשר האדם עומד לעשות מצוה ישמח מהטעם הנ"ל, וכ"ש בזמן עשיית המצוה.

וראוי לאדם מאד שירגיל את עצמו בכל רגע בכל ענייני עבודת הלב והמחשבה, שהמחשבה היא דבר גבוה מאד, ומחשבה

טובה מביאה את כל הברכות ומרבה קדושה בעולם, וכל דברי העולם אינם תלויים אלא ברצון. (פרק ה').

דוגמאות להודאה ושבח לקב"ה

עוד צריך לדעת בענין העבודה השורשית של עשיית נחת רוח לקב"ה ע"י המחשבה, ונזכיר בזה דברים ומהם ילמד האדם דברים נוספים, שכשלומד איזה ספר והתקשה בהבנתו וע"י העיון הצליח להבין, יודה על זה לקב"ה, וכשלומד תורה ישמח בליבו שמחה עצומה מאוד על חלקו הטוב שהוא מעם קדוש שנתן להם הקב"ה כלי חמדה גנוזה קדומה, תורת ד' תמימה ונפלאה כזו, וכן ישמח על כך שמוציץ קטן של האור השכלי שנתן הבורא למחבר הספר או לדרשן יכול להמציא דברים נפלאים כאלו בפירוש התורה הקדושה, וק"ו שהקב"ה שהוא מקור השכליות.

ועתה נבאר כמה פרטים בענייני הגשמיות, כששומע אדם רעמים או רואה ברקים וברך ברכה הראויה להם, ואח"כ שומע שוב, אף שא"צ לחזור ולברך, ראוי לשבח את הקב"ה בפיו בשמחה עצומה. וכל מאורע שקורה לאדם, אפילו דברים קטנים, יאמין שהכל בהשגחה פרטית, וכדאיתא בערכין (ט"ז:): עד היכן תכלית יסורין, אפילו הושיט ידו לכיס לטול שלש פרוטות ועלו בידו שתיים, וא"כ צריך להצדיק עליו את הדין בזה, ולהודות לקב"ה על חסדו הגדול שנפרע ממנו מעט, וכ"ש כשהצילו הקב"ה מאיזה נזק אפילו קל, יודה לקב"ה בשמחה, ועל האדם לחקוק על לוח לבו עבודה זו של עשיית נחת רוח לקב"ה באופן תמידי, כי עיקר בריאת האדם היא בשביל זה, ובזה יקיים הפסוק "כל הנשמה תהלל יו"ה שדרשו חז"ל על כל נשימה ונשימה תהלל יו"ה, ולכאורה הוא מן הנמנע, כי האדם צריך לעשות דברים נוספים, אף ע"י מחשבה בכל דבר לעשות נחת רוח לקב"ה זה שייך, וכן יכול לחשוב בכל עת בשמחה עצומה 'הנני מאמין באמונה שלימה שאתה יחיד ומיוחד' ובוודאי ממחשבה זו יבא נחת רוח גדול לבורא ית"ש.

ומכלל זה שכאשר האדם רואה דברים גשמיים כעצים ואבנים, יחשוב על חכמת הבורא שיש בדבר זה, וביחוד אם יחשוב על חכמתו הנפלאה של הבורא ית"ש אין החומר הגשמי משתלשל ממדרגה למדרגה מהעולמות העליונים הקדושים, שעי"ז האדם מוציא ניצוצות קדושות מדברים גשמיים אלו, שזה השורש של כל התרי"ג מצוות כנודע מספרי המקובלים.

וזה ברור שע"י עבודה זו של נתינת רוח בתמידות לבורא ית"ש יתאמץ האדם לעשות את כל המצוות בשלימות, ולהזהר אפילו מספק ספיקא של איסור. (פרק ו').

קיום מצוות ואהבת לרעך כמוך ובצדק תשפוט עמיתך כראוי ובתמידות

ישנם שתי מצוות עשה כלליות בתורה שעל האדם להרגיל עצמו לקיימם בתמידות, ורק על ידם יוכל להגיע לתכלית עבודת השם, והם "ואהבת לרעך כמוך" שעליה אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, והשניה תלויה בה והיא מצות **"בצדק תשפוט עמיתך"**, והם נאמרו בפרשת קדושים, כיון שעל ידם האדם מתקדש כשהוא מתמיד בהם, והיינו שיאהוב את חבירו כנפשו וכגופו בכל העניינים ממש, וישמח כשהקב"ה נותן לחבירו טובה כמו שהוא שמח כשהקב"ה נותן לו טוב, וכן ח"ו להיפך ישתתף עימו בצרתו כאילו הדבר קרה לו, וכן במעשים יעשה רצון רעהו כמו שעושה רצון עצמו, ולא יעשה לחבירו שום דבר שהוא נגד רצונו כמו שאינו עושה לעצמו שום דבר שהוא נגד רצונו, וזהו עיקר כוונת הבורא בצווי "ואהבת לרעך כמוך", ואיתא בזוהר הקדוש שאף מי שמזכיר איזה דבר טוב של חבירו צריך לברכו, ואם לא ברך אותו עונשו מרובה.

ומצוות **"בצדק תשפוט עמיתך"** היינו לדון את חברו לכף זכות בכל ענין ובכל מעשה שיעשה, אפילו כשהזכות רחוקה מן השכל, ואם ידון את חבירו לכף חובה אפילו פעם אחת שוב לא יוכל לקיים בו "ואהבת לרעך כמוך" בשלימות.

ושתי מצות אלו יכול האדם לקיימם בכל רגע ואפילו בהמצאו במרחץ או במקום שאינו נקי, שאפילו כשאינו יכול להיטיב לחבירו יכול לשמוח בשמחתו או להצטער בצעריו ולקיים מצוה זו, וכן במצות **"בצדק תשפוט עמיתך"**, משא"כ שאר מצוות התלויות במקום או בזמן שאינו יכול לקיימם תמיד, ואף בשבת ויוי"ט יכול לשמוח בשמחת חבירו, ובחול יכול גם להצטער בצעריו. ושכר מצוות אלו הוא גדול, מפני ש'לפום צערא אגרא', ויצר האדם מתגבר עליו בכל יום לקנא בטובת חבירו, ובגלל כן הזהיר התנא במדה רעה זו וכיוצא בהם יותר מכל העבירות

ואמר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, והמקיימם מה רב הטוב הצפון לו, עין לא ראתה. (פרק ז').

המצוות הנ"ל אי אפשר להגיע לתכלית העבודה העקרית של נתינת נחת רוח לבורא אם לא שיתרגל האדם לקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ו"בצדק תשפוט עמיתך", שהרי כאשר יש לאדם צער ואין איש משתתף בצעריו צערו גדול יותר, והרי השכינה משתתפת בצעריו של כל אדם, וא"כ כאשר האדם מצטער בצער חבירו הוא מיקל את צער השכינה כביכול, ויש לה קצת נחת רוח בזה, וכאשר הוא שמח בשמחת חבירו, כגון כשנולד לחבירו בן הוא שמח כאילו נולד לו בן ושמח בכך שיהיה מזה נחת רוח לקב"ה, הקב"ה שמח ששמחים בשמחתו, וה"ה בשאר הטובות או הרעות הבאות על חבירו.

כאשר אדם רואה את בן חבירו עושה או מדבר דבר שאינו הגון, יוכיח אותו, וקודם שיוכיחו יכוין לקיים מצות "הוכח תוכיח את עמיתך", ומצות "ואהבת לרעך כמוך", ויאמר בפה מלא 'הריני מוכן ומזומן לקיים שני מצוות עשה מן התורה שציני בוראי' מצות עשה של הוכח תוכיח את עמיתך ומצות עשה של ואהבת לרעך כמוך'. וכן אם שמע שעומד לבוא על חבירו איזה נזק, ויכול להשמר ממנו, יאמר לו זאת, וגם בזה יאמר הריני מכוין וכו', וכמו שהאדם נענש על דיבור רע, כך נענש על דיבור טוב שהיה יכול לדבר ולא דיבר, ואם רואה בגד חברו מונח על הארץ יגביהו ויאמר בפה מלא הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ואהבת וכו' וגם השבת אבידה, ומזה תלמד לכל העניינים.

וכאשר רואה את חבירו עושה או חושב מעשה שלכאורה הוא נגד רצון הבורא, יתאמץ לדון אותו לכף זכות, ויחשוב 'הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של "בצדק תשפוט עמיתך", ואז כשהוא צדיק בעיניו בוודאי יתאמץ לו ג"כ לעשות רצונו באיזה עניינים שיהיה ביכולתו ויקיים בזה מצות עשה של ואהבת וגו', ואף אם טעה במה שדן אותו לכף זכות, עכ"ז עשה רצון הבורא יתברך, אך אם לא דן אותו לכף זכות ונתחזק בעיניו בחזקת רשע, בוודאי כבר לא יתאמץ בשבילו לעשות לו איזה טובה בכל יכולתו, ויעבור על "ואהבת לרעך כמוך. והגמרא והזוהר הקדוש מלאים כמה רוצה הקב"ה שידונו את בניו לכף זכות, ושכרו שמן השמים ידונו אותו ג"כ לכף זכות, והמקטרג על ישראל עונשו גדול מכולם, והמבטל מצוות אלו ממעט מנהחת רוח לקב"ה, ועבירה גוררת עבירה רח"ל לעבור על כמה לאוין, לא תשנא את אחיך בלבבך ולאו של נקימה ונטירה וכדומה. וזה ברור שאם ירגיל אדם א"ע לקיים שני מ"ע אלו בתמידות, בוודאי יהיה תפלתו זכה וברורה בלי שום מחשבה זרה. (פרק ח').

מדוע כל דבר הוא או מצוה או עבירה ולא רשות, ודוגמאות לכך-

מבואר בחובות הלבבות שאין דבר בעולם בענייני האדם, הן במעשיי הן בדבוריו הן במחשבותיו הן בשמיעתו, שיהיה לפעמים רשות, אלא הכל זה או מצוה או עבירה, ונפרט את הדברים בשביל שהדברים יהיו מוחשיים יותר, ויוכל האדם להזהר מן הרע בקלות.

הנה ענייני ה**אכילה**, הרי הם עלולים לגרום לחטא, כדכתיב "פן תאכל ושבעת וכו' ושכחת את ד' אלקיך" וכו', ונמצא שאם אוכל מאכלות המותרות, וכדי ספוקו בלבד, ונזהר מכל אזהרות שנזכר בשו"ע בהלכות דרך ארץ, אכילה זו היא מצוה כתפילין וציצית, מטעם כי צדיק אוכל לשובע נפשו כדי שיהא חזק ובריא לעבודת יוצרו, ובוודאי חיוב גדול על האדם לכוין עכ"פ כוונה זו הפשוטה בעת אכילתו, ואם חסר אחד מכל התנאים הנ"ל אזי עבירה היא בידו, וביחוד אם אוכל יותר מכדי ספוקו, איבריו כבדים עליו ויבוא מזה לביטול תורה וכוונת התפלה, וזה גם גורם ח"ו לחולי, והאדם מזהר "השמרו מאד לנפשותיכם".

וכן בענין ה**הליכה**, אם אדם הולך לבית הכנסת או לבית המדרש או להיטיב לחבירו או לצורך פרנסתו או לצורך בריאותו, וכן בענין ה**דיבור**, אם דבורו בנחת רוח לבורא כתורה ותפלה ושבחי הבורא או לעשות איזה טובה לחבירו או באיזה מו"מ באמונה, וכן בענין ה**מחשבה** אם חושב בתורה הקדושה או במצוות וכנ"ל, וכן בענין ה**ראייה** אם כוונתו לראות איזה דבר בכדי שיקח מזה איזה יראה ומוסר, או לראות נפלאות הבורא בכדי לשבחון, או לעשות ע"י הראיה טובה לאיזה אדם או להצילו מרע, וכן ב**שמיעה** אם היא על דרך הנ"ל, כל אלו הם מצוה, אבל הליכה דיבור מחשבה ראייה ושמיעה שלא על הדרך הנ"ל הם עבירה. (פרק ט').

משנה ברורה

מסימן שצ"ח סעיף ט"ז עד סוף סימן ת"א

באיה אופן מודדים את תחום העיר מחומת העיר?

א' דווקא בישוב ואח"כ חוקפה, ובלבד שאין החומה רחוקה מהבתים.
ב' בישוב ואח"כ חוקפה, אפילו התחמה רחוקה מהבתים.
ג' בכל אופן, ובלבד שאין החומה רחוקה מן הבתים.

באיה נהר חוזר לאחוריו ומורד עד שפת הנהר?

א' כשאנע מובלע במדידה הרגילה.
ב' גם כשהוא מובלע במדידה הרגילה.
ג' בנהר שהוא יותר מעשר אמות.

עיר שיש כנגדה הרים וגאות, ויש גם מישור, היכן ימודד?

א' במקום המישור.
ב' היכן שירצה.
ג' דווקא באמצע העיר, אך אם במקום אחר יש מישור.

באיה אופן מודדים הר וגיא מן הצד?

א' בכל אופן.
ב' כשהם רחבים יותר מהמישור אמה, וכשמודד מן הצד הוא בתוך התחום העיר.
ג' כשהם רחבים יותר מהמישור אמה, ואפילו אם במדידה יוצא מחוץ לתחום.

היו מחזקים בתחום העיר ולא ידוע אם המדידה נעשתה ע"י מומחה, ובא מומחה אחר ויצא לו תחום אחר, מה עושים?

א' הולכים אחרי המומחה.
ב' הולכים אחרי המחמיר.
ג' הולכים אחרי המומחה בין להקל בין לחמיר.

לאיזה עיר מוסיפים אלכסון בתחומה?

א' לכל עיר.
ב' לעיר שרוחבה לפחות מאה ארבעים אמה ושליש.
ג' לעיר שרוחבה לפחות אלפים אמה.

באיה אופן מי שנה בתחום העיר בלא ידיעתו קנה שבתה בעיר?

א' כשכוונתו היתה לרכוש לעיר, ולא נתכוון לקנות שבתה במקומו.
ב' כשכוונתו היתה להכנס לעיר, ואפילו נתכוון לקנות שבתה במקומו.
ג' בכל אופן.

שמירת הלשון

בוא

מתי תחבולת היצר הרע להביא את האדם למחלוקת?

א' שהוא רוצה שהקב"ה יעניש את האדם, וכשיש שלום הקב"ה לא מעניש.
ב' שנבאי לידו כעס ותאוות תנחולן ועל ידי זה יורה לו היתר לעשות אסורים.
ג' שהיצר הרע יודע שהוא כשהוא במחלוקת, בוא לידו בטול תורה ותפילה ומעשים טובים.

מה אסור לעשות כנגד רבו?

א' אסור רק לעשות מחלוקת כנגד רבו ומדיה טובה שלא להורר אחריו.
ב' אסור רק אם הוא גורם לבוזתו, וכן אסור לדבר כנגדו אחריו מותר.
ג' אפילו ההרהור אחר רבו הוא אסור גדול.

משנה ברורה

מסימן שצ"ח סעיף ט"ז עד סימן שצ"ח ס"ח י'

המכלא מים מבר של שותפות עבר שותפו, להיכן מותר להוציאם?

א' כדלוי המכלא.
ב' כדלוי השותף.
ג' כדלוי שניהם.

המקבל שמויה על פירות חברו, להיכן מותר להוציאם?

א' כדלוי המכלא.
ב' כדלוי השותף.
ג' כדלוי שניהם.

עיר אדומה וצרה, איך מודדים נומה אלפים אמה?

א' כמות שריא.
ב' לרביע העולם.
ג' מחלוקת, ובדבר סופרים הולכים אחר המקל.

לאילו צדדים מוסיפים עיר?

א' באיזה אופן שירצה.
ב' יעשה רביע הקטן ביותר.
ג' לרביע העולם.

איזה בית מצטנף לעיר לענין מדידת אלפים אמה?

א' רק בית המצא באותו קו של שאר בתי העיר.
ב' גם בית שיש בו לעיר שבעים אמה ושני שלישי אמה.
ג' אם יוצא מהבית תבולת מודדים ממנו, ואם יוצא משאר העיר מודדים משאר הבתים.

מתי שתי עירות נחשבים כעיר אחת?

א' כשאין ביניהם יותר משבעים אמה ושתי שלישי אמה.
ב' כשאין ביניהם מאה ארבעים ואחת אמות ושליש.
ג' רק במחבורת ממש.

מהו שיעור רוחב האצטבא שעל ידה מחשיבים חל לחלק מהעיר?

א' ארבעה ספירים.
ב' ארבע אמות.
ג' כל שהוא.

שמירת הלשון

י"ג י"ד

אלו שלשה אסורי חול' שהם נהגים ע"י לשון הרע?

א' המספר והמקבל ומו שגאמר עליו.
ב' המספר והשומע והמקבל.
ג' השומע והמקבל ומו שגאמר עליו.

מה כוונת חול' שאין לאדם להשמיע לאוזניו דברים בטלים כיון שהם נמנות החולה לאברים?

א' שעונש הגיהנום יתחיל באזניים.
ב' שהאזנים תאמינות בקלות ללשון הרע כמו שהאזנים נמנות בקלות.
ג' שהשמיע לשון הרע אוזניו ומו בחטא ולא יכנס בו אחר כך דברי תורה ותוכחה.

